

balócföld

IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZÉLETI FOLYÓIRAT 99/1

palócföld

Tartalom

PALÓC PARNASSZUS

Turczy István: Szomszédolás	3
Határ Győző verse	5
Sárándi József versei	6
Géczi János versei	9
Zalán Tibor versei	16
Marno János versei	18
Keszthelyi Rezső versei	22
Kautzki Norbert versei	24
Háy János: Eszkimóversek	27
Vörös István verse	30

MŰHELY

Lászlóffy Aladár verse	31
Pomogáts Béla tanulmánya	34
Lengyel Balázs: Az irodalmi nyelv és a szaknyelv	38

Tomay Mari verse	40
Marczinka Csaba verse	42
Tomkiss Tamás verse	43
Fabó Kinga verse	44
Makay Ida versei	46
Térey János verse	48
Restár Sándor versei	49
Polgár Julianna versei	51
Pék Pál versei	52

ABLAK

Debelják (Aleš) versei	54
Clive Wilmer versei	58
Balla D. Károly versei	61
Petróczi Éva versei	63
Pintér Sándor verse	66
Dukay Nagy Ádám verse	67
buSzabó Dezső verse	68
Janox verse	69
Hományi András Ferenc verse	70
Gittai István versei	71
Molnár Attila Benedek verse	73
Magyari Barna verse	74
Oláh András verse	75
Lászlóffy Csaba versei	76
Fecske Csaba verse	79

MÉRLEG

G. Komoroczy Emőke recenziója	81
-------------------------------	----

ÉLŐ MŰLT

Veres János: Kőből kilépő költő (esszé)	83
---	----

SZOMSZÉDSÁG ÉS KÖZÖSSÉG

N. László Endre: Kibékülök Hviezdoslávval ...	92
---	----

Nógrád Megye Közgyűlésének
folyóirata

Főszerkesztő:
Pál József

Főmunkatárs
Nagy Pál

A szerkesztő bizottság elnöke:
Dr. Horváth István

A szerkesztő bizottság tagjai:
Ardamica Ferenc
Dr. Bánlaky Pál
Marschalkó Zsolt
K. Peák Ildikó
Paróczai Péter
Zsibói Béla

Felelős kiadó:
Fehér Miklós

Szerkesztőség:
3100 Salgótarján, Kassai sor 2.
Telefon: (32) 416-777, 314-386
Levél cím:
3101 Salgótarján, 1. Pf. 18

Kiadja:
a Balassi Bálint Könyvtár
3101 Salgótarján, Pf. 18

Készült:
Alma Grafikai Stúdió és Kiadó-
Lévay nyomda
Salgótarján – Bp.

Szerkesztőségi fogadóórak:
szerda 11–16.30 óráig

Számlaszám: OTP:
11741000-15450250

palócföld

E számunk szerzői:

Balla D. Károly, buSzabó Dezső, Clive Wilmer, Debelják (Ales), Dukay Nagy Ádám, Fabó Kinga, Fecske Csaba, G. Komoróczy Emőke, Géczai János, Gittai István, Határ Győző, Háy János, Hományi András Ferenc, Janox, Kautzki Norbert, Keszthelyi Rezső, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Lengyel Balázs, Magyarai Barna, Marczinka Csaba, Marno János, Nagy Attila Benedek, N. László Endre, Oláh András, Pék Pál, Petrőczy Éva, Pintér Sándor, Polgár Julianna, Pomogáts Béla, Restár Sándor, Sárándi József, Térey János, Tomkiss Tamás, Tornay Mari, Turczi István, Veres János, Vörös István, Zalán Tibor

Borító I.: Földi Péter festménye (Somoskőújfalú)
Borító II–III.: Cene gál István festménye (Cered)
Borító IV.: Lóránt János Demeter festménye (Salgótarján – Mezőtúr)

Olvasóink, előfizetőink és barátaink tájékoztatására közöljük, hogy tavaly két számmal szolgálhattuk figyelemteljes érdeklődésüket. Ebben az évben bizodalunk a költészetben. Fogadják szeretettel összeállítasunkat. (– a szerk.)

Terjeszti a Balassi Bálint Megyei Könyvtár. Előfizethető ugyanitt.

1999-ben megjelenik a lapgazda által meghatározott alkalmakkor.

Egyes szám ára: 200,- Ft,

előfizetési díj egy évre: 750,- Ft.

Kéziratokat és rajzokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza!

Folyóiratunk Budapesten megvásárolható az Írók Boltjában (Andrássy út 45.)

ISSN 0555-8867

Index: 25925

PALÓC PARNASSZUS

Turczy István

Szomszédolás

Február. Odakinn globális havazás, idebenn lokális nyüglődés – egy ausztrál költő rímes versének fordításán piszmogok már jóideje. Csöng a telefonom. Nem hiszek a fülemnek. „Szervusz, Pista! Ne haragudj, amiért ilyen sokáig tűnődtem...” Pál József az, a Palócföld főszerkesztője. Majd féléves csipkerózsika-álmából ébredvén eszébe jutottam. Na, de nem ezért szeretjük, gondolom, és gondolok még mást is, de ő mondja tovább, rajta van a mondás, nincs mese, figyelni kell.

Így utólag, visszapörgetve beszélgetésünk tekercsét. Fodor András szökken az eszembe, ez a drága ember, a legutolsó nagy irodalmi hídverő, aki az Astoria kávézójában egy (két-há) vasárnap délelőtt megtanított kétféleképp figyelni: praktikusán és irodalomtörténetileg. Azt mondta, ha literátorral vagy más megemlékezésre érdemesíthető kaszkapakerülővel diskurálok, a napi érdekű civil ügyeket, gyors elintéznivalókat és személyes kéréseket helyezzem a nyelvem hegyére és ha összegyűlt néhány, nyomjam őket, mint a rágógumit, a fogamhoz. Ellenben ha az illető generális irodalmi kérdésekről nyilatkozik, pályatársakra emlékezik vagy kultúrpolitikusokat szidalmaz, akkor minden egyes információt erőteljes nyomással küldjek fel a szájjpadlásomra.

Most azon kapom magam, hogy András módszerét gyakorlom: a „Kolléga” szavainak kisebb részét a nyelvhegyről előre, a nagyobbik részt pedig felfelé nyomkodom. Ennek bizonyítására álljon itt a szájjpadlásomra ragasztott szövegrész párlata.

Kolléga azt mondja, lennék-e vendég parnasszusilag – és persze kicsit turczilag is – az áprilisi Palócföldben. Vendég, mert vendégnek lenni jó, csak nézni és hallgatni mint „Sweeney a fülemülék között” (fordította Fodor András – megint és azértis), ha már szomszédok vagyunk. Itt megint kétfenekű a példatár. Szomszédok följrajzilag, ugye, mert Zugló és Salgótarján csak egy köpés (rá az M3-asra, aztán balra fel a Karancsnak), és vendég lexikonilag, elvégre Pal-, Par-, az irodalmi értesítőkből egymás után következnek – nem egymásból, de a szomszédolás tényére „árnyékot vetni nem tehet”.

Kolléga azt mondja, sei so gut, emlékeznél meg nógrádi kötődéseidről, ha palóc nem is vagy, földed azért vagyon arrafelé, meg miegymás. Rükverc: már pörgetem is az idő kerekét, saját rémületemre fotót találok tíz évvel korábbi önmagamról, midőn a Madách-pályázat

szépirodalmi kategóriájának első díját félszerény mosollyal átveszem. Mell ki, has be. Több a haj és göndörebb. A fotóst hibáztatom persze, ki a feleségem nemkülönben – ideális ágense a bűnbakképzésnek. Pörög a kerék, újabb fotó. Rajta Pál Jóska, Béla (főszerk.h. anno) és Gáspár Gyuri, minden kulturális minisztériumok örökös tagja, kollégám a Köpeczi-érából, barátom a jelenből. Mosolygunk, de nem a csúízes, hanem az unicums fajta (esetleg vodkás, még valószínűbb, hogy mind a kettő), fontosságunk kellő tudatában, hisz kurátorok vagyunk. Az asztalon kézirat-dombok és Palócföld-példányok jól láthatóan (a véletlen a legjobb rendező!). Erről annyit, hogy díjakat osztani jó, hozzá pénzt adni még jobb, keveset kevésbé és nekünk utóbb az jutott, de mi nem hőköltünk vissza, szilárdan álltunk a vártán kétszer is, merthogy (a jó elnyeri méltó büntetését!) a következő évben is nekünk jutott a kurátori megbízatás.

Nincs több fotó. Maradtak a képtelen történetek a kultúrpolitikai kurzusok centrifugális és -petális erejéről, a tanácsok, majd önkormányzatok irodalomszeretetéről, az adott szó „súlyáról”, az időszaki kanosszárkról és a pénz Sargasso-tengeréről.

Hát igen. Jóska még mindig mondja, rajta van a mondás, nincs mese, most már figyelmem kell magamra is. Nem ígérhetek csak úgy össze-vissza. Nem is ígéretetek, de azt betartom. A Parnasszus szerzőit levélben kérem, seien so gut, ajánlanák fel a folyóiratnak elküldött írásaikat a vendégszámba. A válaszokból látom: becsülete van a Palócföldnek. Az író emlékező fajta; nem feledi a jobb éveket, amikor őt is hívták, keresték, írtak róla errefelé. Az író reménykedő fajta is: túlélésre játszik, bízik a nemrosszabb jövőben és a jó címre, időben elküldött honoráriumban. Mindezekből következően: az író csak esztétikai mércével mér. Erre van beállítva a sublere.

Az én subleremről most egy szót se. Úgysem jutnék szóhoz, mert a Kolléga még mindig mondja. A pontos címét és új telefonszámát. Kontaktálni kell, ha már imígyen összeszűrtük a levelet. Végül azt kéri, írjak valamit az összeállításról is. Eszemben sincs. A szerkeszteni minősített esete lenne, ha belefognék. Szerkesztőkollégám itt elhallgat. Mintha fellelegezne. A rövidke csönd fölerősíti a jóérzést: most már ketten tudjuk azt, hogy ezen a ponton végetér a szerkesztő keze és innen már a művek beszélnek. És minden egyes sor önmagát védi meg

A pesti aszfaltnak válaszolhat-e görbeország romló vidéke? Legszívesebben hosszadalmas tanulmányt és terjengősséggel álcázott emlékezést írnék mindarra (válaszul), amit a jeles kolega (– az elmúlt évtizedek terméke, kiveszőben lévő szava) elkövetett. Nem tehetem. Édesanyám – nyugodjék békében – heves ifjúkoromban arra tanított: „Kisfiam! A vendég szavába soha nem szólunk bele.” Mire én (akkor): „De hát olyanokat mond...!” Mire jólelkű, emberismerő szülőanyám: „Akkor se.”

Vagyis marad megörökíttetlenül számos szép rendezvényünk, valóban élményt jelentő találkozásunk a fogadóképz helyiakkal.

Görbeország – befogadó ország...

Isten éltesse minden vendégünket! (– a szerk.)

Határ Győző

Évidő

járok az évidő nagy végein
s le-leterítnek gyengeségeim

csak hápogok mint forró újszülött
és érzem hülök egyre gyengülök

világ folyását nézmem – ez maradt
ahogy zűr / bűn / zaj / baj lezajlanak

öröm mely örvény ujjong és kitör
kudarca csőd nyeresre nagy siker

de mint kinek értetni nem szabad
a kiállított ritka tárgyakat

érezem a vizsla termék-őreit
tíz vasvilla szem a gerincemig

hatol!... nekem csak az üveg alatt
szabad figyelmem hogy mint zajlanak –

és történülnek milljom mindenek
a Mindenségben – végidőm pereg

szű perceg hó hull langy teám iszom
s Majálisomból – Múzeálisom

így lett: csonka lét minek dolga más
nincs csak a tapintatos távozás

– annak kiért a csillagbükköny ég
üzen: s ő ráhúzza függönyét

Sárándi József

Akkordok

Mikorra engem megkövettek
ellenem mindent elkövettek
útonálló a változásnak.

Magamba roskadva élek
nem hiszek csupán remélek
felejtést mindenki másnak.

Múltam utol nem érhettem
sorsomat mégis kérlelem
vezessen, de jó irányba.

Legyek látó és hallható
csöndetekben ott szunnyadó
düh zengő melódiája.

Üdvtörténet

Lelki szegénynek lenni
előrehozott „menny”, túlvilág
s miközben régtől temet
odafigyel rád a világ.

Félig itten, félig amott,
számára már egyértelmű,
határeset vagy öregem,
pontosabban: félkegyelmű.

Ne legyél magadra büszke,
hamar érted jön az ördög
vagy Isten vakar el magán,
kellemetlen, rút szemölcsöt.

Szavak szövegtelenül

lenni lenni lenni
minden minden minden
kényszer kényszer kényszer
nélkül nélkül nélkül

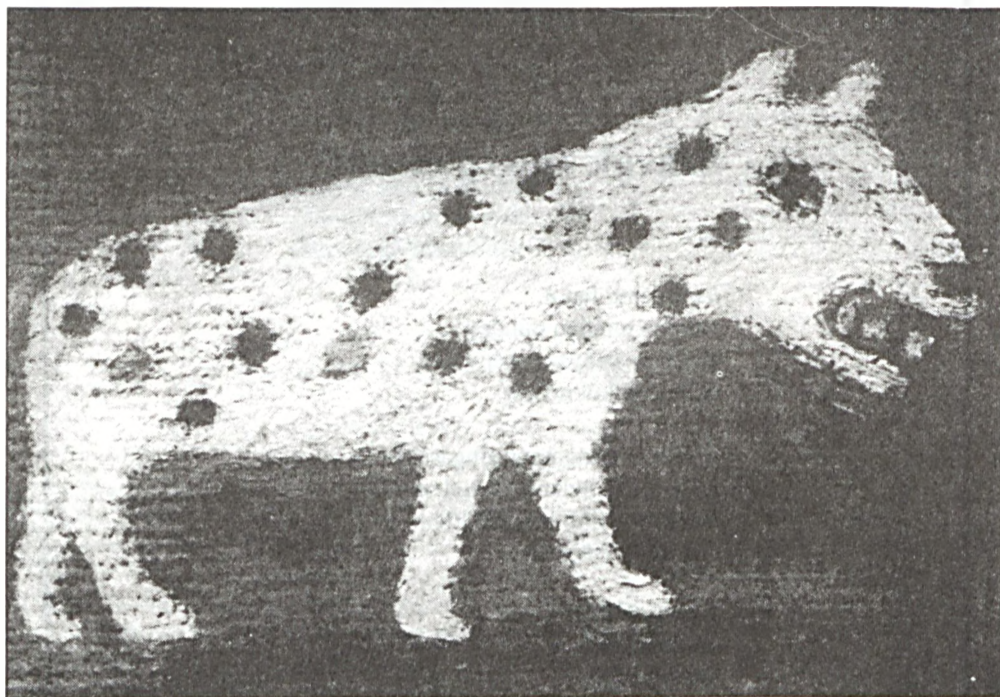
ringasson ringasson ringasson
melengető melengető melengető
felhőtlen felhőtlen felhőtlen
fény fény fény

azúr azúr azúr
kék kék kék
egű egű egű
zenében zenében zenében

Az élvezet ára

(A szadomazochizmus biokémiája)

Gondtad volna-e,
hogy a fájdalom
testünkben
ópiumot termel?
Persze csak amennyi
a kint elandalítja.
„Örömforrás” tehát,
mely életfogytig ismételt
„korbácsolást” ír elő
az ideiglenesen
bennünk tartózkodó
lélek számára.

Földi Péter festménye

Géczi János

Hús saját naplement

változatok

4.

a hosszúszóveg száraz avarjában
 hentergőzők
 átvilágítják az ősz
 a piros lámpás galagonyák

kopogós idő
 terrakotta alkony
 ajakrángás a gyűjtőványban

tüskébe akadva
 tüskékre szúrva
 az erdő nyara
 a galagonyafényben
 nem vagyok képes
 összegömbölyödni

21.

a falvédő mögött
szégyenkezve
mindig felébred
szállni kezd
piros nagy labdaként
fel az égit
a családi napkorong
amely jelöli
a reggelizés idejét
gyűjti a kutyaszőrt
befészkeli magát
aritmiás derűvel
a kemény lenvászonba

29.

lehúzom felengedem
a rolóra festett
másodrangú naplementét
bugyborog az eső
fröcsköl a fény
lehúzom felengedem
hártyapapírja alól
ekkor akkor is dereng
az asszonytesű város
miközben sosem velem
miközben mindig mással
a feszes viadukt alatt
néma és merev hullákkal

227.

aki pedig beesik
két sor közé s nem szabadul
mást sem csinál
csapdáját feszegeti
vérez s a véres vasakat kalapálja

horzsolt bőr kimart hús
lüktető naplemente

)asztán tény lesz

a tény fémmel megtelve
a tények trolibuszára száll
a tények trolibuszán elmegy
fémes liedet énekelve(

228

gyöngylekvár

220.

folytatni a lementét
lassan kihull lehull

az erdő egybetömörödött
a derengés lekopott belőle
igéből a cselekvés

folytatni
nem a töbi
naplementét vagy a naplemente utánt
ezt csupán ezt
a burkából kitört hasonlatot

78.

lantátirat

ébred s felkél a nap
majd lemegy
beszalad kiszalad
ismételgeti magát
morzsalékony és parázs
akár a kettészelt tojássárga
nincs módja másnak maradni
felkél lemegy
kiszalad beszalad a be
hogyan megmutassa a horizontot
annak a feszes vonalát
rézfényes sávját
előtte a lót a lovast
a súrlófényben vágózó
napszívű balassi bálintot

106.

vallassuk szét
városunkban
olyan régen feszül fölénk
innen agyonmodellezhető
ábrázoljuk az azonost
keressünk új alibit
a maradásra a távozásra
akkor amikor
amikor nem
hol erre hol arra a készenlétre
készülve aktivizálódva
olajzöld sávval bekerítetten
merülve abba nyakig

113.

megszámoltam tucat
éppen tucat árny fért bele
nem vettem hozzá a szárnyat
a szárnytő füledt homályát
a tollpuha hónaljban
a naplementéknek elég
ha árny járja át lengi be
mítosz lehet belőlük
amelyben morc fegyveres járja
a kemény lombú tölgyest
meg forrás gomba lányka
andalgás a langy alkonyatban
zizegő szalmazsák

139.

rilke naplementéjében angyal szenved
angyal akinek viszonya van
a csendes és óralaparcú idővel
ezért marad örök
ragad a szárnytolla
látszik a kézírásokban a dulakodás nyoma
a naplemente csupán kopár zsoldárdíszlet
sorvariáns vagy annak töreke
a változatok szeretnek alakoskodni

kirakni a figurákat s elpusztítani
 az angyal nem képes halni egyik vörösben sem
 a látvány porondján megszokottan álldigálni
 bokájára hurkolt selyemszalaggal

1.

megnézem
 mi lesz ha hagyom
 magamat innen
 mint ezer naplementéből
 a fensík rétyéből a hajszint
 a történelemből
 a vértelített országot
 kihagyni

lenyúzom a cellulózárol
 a hártás szövegbőrt
 mit mondjak a fehérről
 ha rajta ülök langy elefánttestén
 elég-e ha nézem

79.

süllyedt
 már csak a vérkörök
 a szív következett
 ismét új változat
 amit nem fog megtanulni
 verstan
 melynek peremén
 mint a mázas cserépén
 a kukacvirág
 kétindásan áthajol a disztichon
 arrafelé ahol süllyed
 befelé
 ez következik ez

127.

e mondat olyan:
hozzáérek a billentyűzetéhez
csapkod megráz
átüt bakelitjén az áram
előtörnek belőle a szikrák
folyton kisül mint a rossz poéta
tapasztalatlan ifjú férj
mint itt
kikúszik belőle az eredeti gondolat
nem tartozik hozzám
nincs egymáshoz közünk
nem élősködik benne
senki árva

154.

a főnévben
összebújva a főnévlakóval
lakik az év
ruhaváltogató és maszkmester
nagyáriaképes mindenre tanú
megszámoltam
tucatnyi lehetőség teremődik
hogy sortól sorig húzogatva
a háromlábú széket
bámuljuk a horizont színváltását
az operettel miként leszünk határos
fentről hogyan távolodik távozik

197.

kakaóvörös az este
haránt félfekete szépia
megkötődik az alku
mi megyünk
innen oda
hol a féldoboz
állítja
egy doboz félédes nugát
nyúlunk bele
a felét együk ki
legalább

229.

a fogyatkozás alatt
 feladatot adott magának
 kilógott a percből
 zsineg a hasonlatból
 azt húzgálta
 azzal lebegtette
 komoly angyalszárnyait
 amíg a hold fele a nap felével pározott
 az ázott madárszagot érzett
 a zsineg végét tartja most is

232.

szoraktésről s a tavaszról
 mindent elfelejtett
 nem tudja ibikosz pásztor-e
 avagy gallygyűjtő cigány
 aki az ágakat baltával lecsapja
 a zúgó patak hol csörgedez
 elfoglalja magát
 cseppkövek tömött gyümölcseivel
 azokból görget alá
 szomorúan a hegyoldalról
 hajigálja a várost
 a homályos utcákba be-belök
 egy-egy bírsságra saját napvéget

273.

handzsáron jár-ke
 az isztambuli teljes sugárzású változat
 a kékmecsettől jobbra
 mindig jobbra

fegyverfény s rózsailat

274.

özvegy lépcső

Zalán Tibor

Várakozás

Hogy mikor zárult
be mögötte, arra már
nincs adat.

Megszokta az elhaladó
lépteket is.

Megáll, elindul, nem
nyit be soha, mégis

Képség

Ketten. A vízmosás,
alkonyi ázás. Ecetfa
benéz. Méri. Átsuhan
Az úton senki. Senki
Hagyom

Szerződés

Nem néz fel, remeg
tudja
hogy nézi. Izgalomtól
cserepes ajkát
nyalogatja a másik. Akár
a zsákmányát szemlélő
állat – vesztét
megsejtő áldozat,
míg vár

Madártörés

Nádszál az ember,
törékeny.
Hogyan tudsz aludni
ennyi fényben?
Párnádra mintha
leszállna
a törött madár. Vé-
res a szárnya,
vé-
res az árny
a.
Eljött, és
még ma veled hálna –
hajnalig
át-
visz a halálba

Marno János

Van-Gogh-mások

Koponyám szalmakalappal –
majd megfesti tán a természet;
de magányom épen marad,
épp, mint a természetfeletti.

Vagyok, mint bármi hasonlat,
melyet magához mér az idő;
számít e viszontagságban
semminek látszani – azelőtt ...?

Másomra ég a válasz,
olaj tűzében modelljeim;
ecsetem épp mit szálaz,
s mit hagy oda szőrmentén e kín ...

És köre kör megérek, szint-
én olaj a napraforgókra;
vásznon csakúgy, mint idekint ...
(Összekapar egy varjú torka.)

Az éj megtelik napokkal –
közéjük vágyom-e; eldől, ha
másnap eláll a szélvihar,
s ciprusom még egyre nyújtózna ...

Kik-ki a tulajdon össze-
omlását örökíti meg, nem?
Nem is várok itt az ősszel –
szabdajlon fel zápora engem.

Örökség dolgában még egy
postás se szolgálhat szállással;
kijár hozzá némely elmegy-
óvintézet, s névjegy, szénsárga

Fagy-gyűrűben a dobkályha
füstje mintha fény marná szemem;
barnán tör fel a kéménycső,
környék-haránt a feszületen ...

Bánatomra más is alul-
marad, nemcsak én, a fájdalom
ábrázolásában. (Alku
tárgyát képezném ...? egy általán ...?)

Hagymahéjaim egyszerre
csupa lerágott csont ... üvegnyak,
hollandus gyertyacsonk, csendre
ez int – amint magamra hagynak.

Csendéletemből kiszakít,
kurvákhoz szalajt egy számárfül.
Szűnvést születnék meg a hit;
mely vérképem inná fel közbül.

Vérképem több mint biztató!
Benne a néhai ház összes
szeglete, zuga, kint a tó ...
(Vagy más borzol össze, mögöttes?)

De hát az ember csak így jár;
rosszkor pillant az események
szemébe, s odább lép mindjárt,
fél lábbal hátrébb a reménye.

Hasonló pillanat műve
máskor a türkiz ég, bolttalan,
és mind egy síkon átnyúve,
mi nincs, amit fehér folt takar.

Rendjén haladnak a dolgok,
sajátjukén vagy másén: magam
itt idegenben oldalgok ...
(Le-leterít már nem egy roham.)

Fellegnyi varjú fészekalj
ifjúkorom feketéje ma;
hajszálra, mint aki meghal,
tüzelek sunyi szemhéjamba.

Nem festünk-e mind a világ
szemében: egy-egy *halálecset*...?
Eszközéül a lét kihág
bennünk: benne ki talál becset(!)

Napjára törik meg az át-
ok, s terül izzó sárga iszap;
magába nyelvén igazát
a test, űzi, mit árnya kiszab.

Cene gál István festménye

Keszthelyi Rezső

Névtelen

Minduntalan enyézet szülni –
ekként tátogok; ujjbegyemet most tele-
pedő esőcseppbe bököm; alig nyom; mégis a
föld mélyébe hordja szemem, és viszi amarra is,
ahol égboltokat keresnek az egek; a pontnak test-
vére pont; eregetem a füstöt, és miért arra
gondolok: az élet nem kereszteli életnek magát; neve
sincs név: az egy-sem tömérdekül táplál és fogyaszt
trágyát is, meg étert is egyaránt –
az én sáfrányom, murvám és őzikéim tengerfutását.

Ha

Ha értem témadt élet lennék –
meg az, ami éppen csak így miegyébb;
a legkevesebb-se-mánia-tökély: a fel-
támadást percről percre megváltania;
ahogy eszem megremeg hirtelen
illatokra, és édes sirássá válik anyaga –
holdfelhő, anyácska-kedves-tengeren szertesét
csupa ibolya; hóremegés, és holtak, kiknek
szólószemsokadalma szikrázik az égről szakadatlan –
a legkevesebb-se-mánia-tökély – ha.

Közöny

Az ég íve; ahogy egy kéz intésén
bandukolsz, olyanon, amely nem ad jelt,
hová, mire és miért mutat – kócsagok lép-
bolygásba foszló ezüstfehér tollai, a-
vagy szemek ér-penésze-e, és fénysötétek
tömegei; pusztán agyvelőd éli másképp a
se nem halandót, se nem halhatatlant, ama
gyönyör-közönnyt – lehet holdaalak – változás-
vonulás, lehet virágot virágzó virág; azt, ami
egy sem, és teremti folyvást tértelensége pillanatát.

Kihagyások a levegőből

Ébrednék észláthatatlanul –
de kél velem a
lény-látható, mintha a betűk betűinek
sokadalma már életalkalom –
és csaknem túlzásúfolódom –
de akad azért néhány hiány-hely,
kávét, füst, hó- vagy csillag-
árny, akárha nincs amikor –
virulhatok, ritkásan: másképp a semmi
nem is létezhetné önmagát.

Kautzky Norbert

Száztíz lépcső

Szuperenergia, betonbölcsőben. A számítógép
Karatyol, ha kérdik. A titok kódjelei a
Csatornák bozótjaiban. Az évek is, egyik
Adat a sok közül. Fejemre olvassák, finoman,
S a tekintetek álcáiból kiröppennek a lepkék.
Idillikus kép: ismeretlen temető, vadvirágok
Takarója sírokon. Vagy kényszer-szerződés,
A hallgatásé. Semmi brutalitás, inkább a nyájas
Türelem, a nyomok eltakarják a tetteket.
Nincs vád és vádoló. Ha vállalom a szelíd
Estét, szolid nyugalmat, az ábrándos öregkor
Kemény küszöbét, mielőtt meggondolatlanul
Keresztül esnék rajta. Nyugdíjjetlit
A postásbácsival, liftet, szuszogást, szunnyadást,
S a szoknyák helyett bakkecske-heherészést,
Langyos dunyha fészket, kötöttsapkával
Kopaszodó koponyámon. Mit is tehetnék ellenük?
Meghívót küldök, Tabánban várom őket,
Baráti összejövetelre. Felhajtás nincs,
A jólnevelt kutyák tisztességéből morognak.
Ne féljen senki tőlük. Lámpák híjján
A hold szolgál kevéske fénnel.
Ha bírják, uraim, gyalogosan jöhetnek.
A dombra kaptatón jobb, ha óvatosak.
A régi tornaórák emléke nem segít.
Ekkora vakmerőség veszélyes is lehet,
S a komplikációt szeretném elkerülni.
Itt nincs segítség, a fekete fák
Esti misére gyűlnek, de bűnbocsátó cédulát
Senki sem osztogat. És vallató-atyám

A száztíz lépcső, kivüle mást nem fogadok el.
Háromszor is kiharcoltam az áldást,
És szörnyű-boldog lihegésem a tetőn
Az éveknek visszafelesel, és a hallgatást
Feloldja könyörtelen dobolással.

Elkopik lassan a nyár

Elkopik lassan a nyár,
Mint fejemről hajszálak rendje.
Nem öregedik az idő,
Csak elmerül a szomjas végtelenbe.

Mint a rozsdá virágzik
Koponyámon az ősz.
És eggyel több, ami nincs már,
És eggyel több nékem az ősz.

Augusztusban sírtam az égre először.
Zivatar-esőt sírtam és Anyám elaludt,
Akárcsak énbennem ilyenkor az öröm,
Ha az ősz nesztelenül nyitogatja a kaput.

Vád

Lezárt vagyok és hangtalan.
Nem adtam soha meg magam.
Kéményből tollas füst szítál,
Elesett tízszer is a nyár.

Megaludt vér az ágakon.
Felhőkarcoló homlokom
Beton és acélszerkezet.
Száz ablaka, száz rémület.

Hamis a nyár, korbács a szél,
Engem ütöttek semmiért.
De senki, senki sohasem,
Nem játszadoxhat énvelem.

A nyelvem csonka és dadog.
Segítsetek, mert fulladok.
Nem élhettem az életet,
Mert élet nélkül nem lehet.

Eszkimó versek

Háy János fordításában

Rítus-dal

Én szél vagyok – mondta a szél,
De ki vagyok én?
Én ég vagyok – mondta az ég,
De ki vagyok én?
Ki vagyok én? – hallgat a szél.
Ki vagyok én? – hallgat az ég.
Vadász vagyok – ezt mondom én.
Halász vagyok – ezt mondom én.
A szél a szél, az ég az ég,
csak én tudhatom, hogy ki vagyok én.

A gyilkos vadász éneke

A vadász ölt rozmárt.
A rozmár azt mondta: jaj.
A vadász ölt fókát.
A fóka azt mondta: jaj.
A vadász ölt embert.
Az ember azt mondta: jaj.
A vadász ölt mindent.
És semmi nem mondja: jaj.
Csak a szív zengi belül:
Jaj, jaj, jaj.

Szerelmes ének

Szállj a szívembe
északi madár!
Szállj a szívembe
déli madár!
Szállj a szívembe
keleti madár!
Szállj a szívembe
nyugati madár!
Szerelmem, ha szívembe érsz,
szívembe ér a mindenség.

Elhagyott szerelmes éneke

Arcomat adtam,
eldobtad.
Szememet adtam,
eldobtad.
Szívemet adtam,
eldobtad.
Száz tengeri madár
zokog bennem.
Száz megsebzett fóka
sajog bennem.
De a te szívedben
néma halak tátognak,
néma halak tátognak.

Vadászének

Éhes a jég és éhes a hó,
fölfalni akar engem.
Éhes a száj és bíztat a szó,
jeget fal föl a tenger.
Elnyel a jég és elnyel a hó,
gyomrába kell egy ember.
Fut a vadász, éhe a hajtó,
gyenge az, aki most nem mer.
Olvaszt a nap,
olvaszt a meleg,
a hó alatt
fóka szendereg.
Fóka, de szép,
fóka kövér,
fóka hasából
folyik a vér.

Vörös István

Félidő

Nincs fele az eltöltendő
időnek. Négy hétnak egy hét
az első fele. Legfeljebb még
egy-két nap jöhet hozzá.
Visszafelé rövidebb
az út. El is alszol az autóban,
besötétedett. Különben a táj
odafelé se volt valami izgalmas.
De türelmetlen voltál. Zavartak
a fák, hogy nem látod tőlük
a távot. Zavart a távol,
hogy nem látsz valami mást.
Mikor megpihentetek egy parkolóban,
zavart az evésre fordított idő,
a járkálás a ritkás bokrok között.
Most, hogy visszafelé ugyanott
megálltok, felriadsz. Azt hiszed,
hogy már otthon is vagy. Meglátod
türelmetlenségedet a tűz mellett
üldögélni. Ökröt sütnek nyárson,
énekelnek. Nem elegyedsz
közéjük. Elindulsz a szántásban,
nem érted, miért járkáltál itt
fel-alá. Szembejön az arcod.
Szembejön a kezed. Vajon hová
tartanak? Szembejön egy beszélgetés,
amit magaddal folytattál.
Jönnek benne a csontjaid.
Az autó már dudál. Az utolsó
hét mindig a leghosszabb.

Lászlóffy Aladár

Ó, iskoláim, drága iskolák!

*Lehült a kő, ahogy lement a nyár,
a hervadás a tájra visszajár
és emlékezetből a szekerek
zörögnek még a konviktus megett;
jönnek a seregek a hegyen át...
Ó, iskoláim, drága iskolák!*

*Ahogy a táj ölén a patakok:
eredt, szaladt, találkozott a sok
tudásra éhes és tudást-hozó,
csizmáik alatt ropogott a hó
A rókaprémek és a kisgubák...
Ó, iskoláim, drága iskolák!*

*Megszólal itt meg ott a kisharang.
A madár fenn, a vándor itt alant.
A madár megy, a deák érkezik,
a fagy pirosra csípte két kezit,
mikor utazott hét határon át...
Ó, iskoláim, drága iskolák!*

*A kerítésből tört vándorbotot,
Hamubasült és honvágytól kopott
önérzet szúrta-vágta velejét,
mint penecilus lúdtoll elejét;
más ette meg a rengeteg libát...
Ó, iskoláim, drága iskolák!*

Sok karnyújtásnyira van a gyümölcs,
mit lélek-áron kínálgat a föld,
a pápaszem se hozza közelebb.
csak Wittenberg, csak Hága és Enyed.
A múltban megfűröszteti a mát...
Ó iskoláim, drága iskolák!

Magyar, román, német szó, mint örök
fellegvár, mikor támad a török.
Ógörög, héber, latin szövegek
a kuruc – labanc háborúk felett –
a lelket ébrentartó lármafák:
ó, iskoláim, drága iskolák!

Az anyanyelv, a mindig támadott
kenyérmező folyton termést adott;
ha felgyűjtják, ha beleszántanak,
eloltja égi könny, eső, patak
és testünk tölti mezsgyeoldalát...
Ó, iskoláim, drága iskolák!

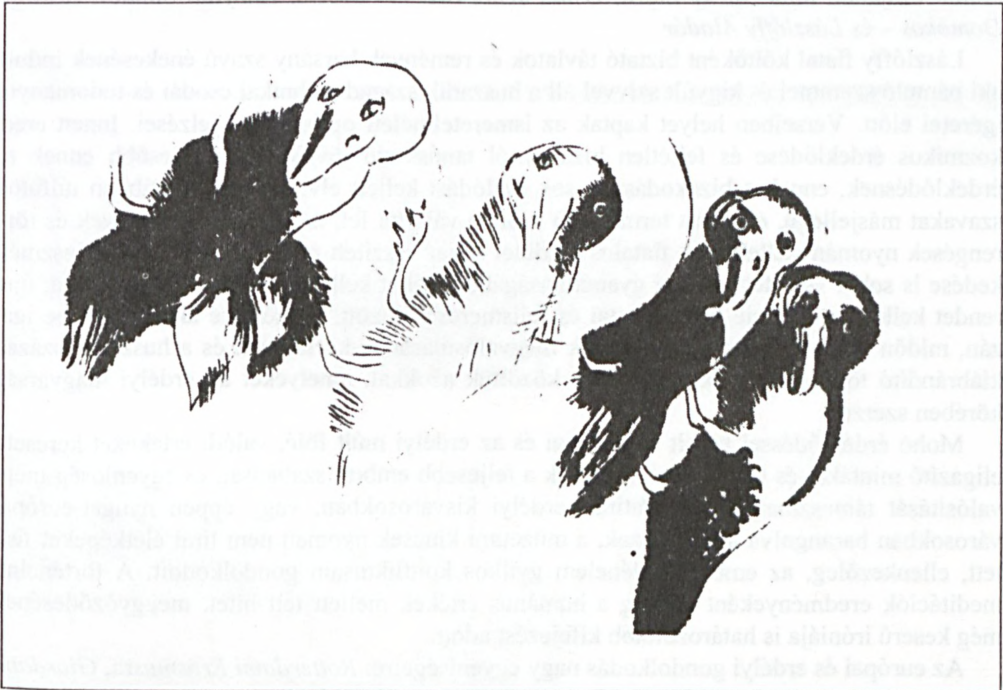
Megtanultunk itt életet, halált,
a hajnal gyertyafénye így tclált.
Bod Péterek kísértete lesi,
a sok Bolyai, Páriz, Kőrösi
árnyajakával utánunk kiált:
Ó, iskoláim, drága iskolák!

Paraszt magiszterek, jobbágy papok
és főurak kiáltják: itt vagyok!
tiétek volt a vér- és könnyözön,
tiétek hát a könyv, a könyv, a könyv –
forgassatok enciklopédiát...
Ó, iskoláim, drága iskolák!

Ahol a skóla most is rostokol,
nagy fák suhognak, régi nyárfasor –
a hit s a munka ültette oda,
hogy árnyékban legyen a tanoda –
a Báthorik, a Bethlenek sorát...
Ó, iskoláim, drága iskolák!

Faladások. Mint katonavonat,
hozza a hajnal az utasokat,
ingázik elsős, felsős, tanító,
kucsmáik alatt utazik a sző,
hogy más fejekbe utazzék tovább...
Ó, iskoláim, drága iskolák!

A nehezén megintcsak túl vagyunk,
nem érzi nyomás süvegét agyunk,
a szív szorong csak, hitetlenkedik:
vajon ma végre felragyoghat itt
a semmiből teremtett új világ? –
Ó, iskoláim, drága iskolák!

Földi Péter grafikája

Pomogáts Béla

Vallomás az erdélyi iskolákról

Erdélyben a költészetnek Janus-arca van. Az egyik oldalon, mint minden költészet, az alkotó ember önkifejezése: számvetés a köznapi élményekkel, küzdelem az emberi lét véges-ségével és törekenységével. A másik oldalon egy emberi közösség üzenete: viaskodás a mostoha történelemmel és azokkal a szorongató tapasztalatokkal, amelyekkel ennek a közösségnek a múltban és a jelenben meg kellett, meg kell küzdenie. Ez a kettős arculat tekint ránk az erdélyi magyar költészet kiváló és népszerű alkotó egyéniségeinek műveiből. Olyan költők lírájából, mint *Áprily Lajos*, *Dsida Jenő*, *Szabédi László*, *Kányádi Sándor*, *Szilágyi Domokos* – és *Lászlóffy Aladár*.

Lászlóffy fiatal költőként biztató távlatok és remények harsány szavú énekesének indult, aki bámuló szemmel és kigyúlt szívvel áll a huszadik század technikai csodái és tudományos ígéretei előtt. Verseiben helyet kaptak az ismeretelméleti optimizmus jelzései. Innen eredt kozmikus érdeklődése és feltétlen bizalomról tanúskodó jövőkultusza. Később ennek az érdeklődésnek, ennek a bizakodásnak sok csalódást kellett elviselnie. A korábban túlfűtött szavakat másjellelű, elégikus természetű szólám váltotta fel, amely újabb élmények és töprengések nyomán született. A fiatalos lendület sokat veszített naiv erejéből, a költő eszmékedése is sokat veszített eredeti gyanútlanágából. Sokat kellett önmagával viaskodnia, újra rendet kellett teremtenie tapasztalatai és felismerései között. Költészete akkor érett be igazán, midőn számot vetett a szép tervek megvalósulásának korlátaival és a huszadik század kiábrándító történelmi tapasztalataival, közöttük azokkal, amelyeket az erdélyi magyarság körében szerzett.

Mohó érdeklődéssel hajolt az európai és az erdélyi múlt fölé, valódi értékeket keresett, eligazító mintákat és tanításokat, amelyek a teljesebb emberi szabadság és egyenlőség megvalósítását támaszthatják alá. Patinás erdélyi kisvárosokban, vagy éppen nyugat-európai városokban barangolva a régi házak, a múzeumi kincsek nyomán nem lírai életképeket festett, ellenkezőleg, az emberi történelem gyilkos konfliktusain gondolkodott. A történelmi meditációk eredményeként mindig a humánus értékek mellett tett hitet, meggyőződésének még keserű iróniája is határozottabb kifejezést adott.

Az európai és erdélyi gondolkodás nagy egyéniségeire: *Rotterdam* *Erasmusra*, *Giordano Brunóra*, *Kantra*, *Apáczai Csere Jánosra*, *Bolyai Jánosra* hivatkozott. Az emberi kultúra jövőjéről elmélkedett, s a múltat eligazító tanúságként idézte fel. A harci riadók és a

bíztató jövendölések után az ideálok szigorú ellenőrzése, mélyreható eszmei önvizsgálat következett. Verseibe elégikus érzés költözött, intellektuális biztonsága mégis erősödött. Felelős költői magatartást alakított ki, okos közéleti realizmussal adott számot a közép- és kelet-európai társadalmak ma is súlyos konfliktusairól. Szintetikus igényű költői kompozíciói jelzik, hogy e konfliktusok megoldását a humánus értékek teljesebb érvényesülésétől reméli.

Időközben poétikája és hangja is sokat változott. Ifjúságának avantgárd kifejezőmódja után ő is visszatért ahhoz az erdélyi költői hagyományhoz, amelyet az *Erdélyi Helikon* lírája képviselt. Igaz, a formaképzés szabadságát vagy a képtársítások merész lendületét máig megőrizte. A hagyományosabb és kötöttebb forma mindenesetre hitelesebben igazodik annak a közösségi jellegű szerepnek a követelményeihez, amelyet a sokasodó történelmi gondok ellenében ki kellett alakítania. A kisebbségi magyar kultúra történelmi helytállásáról írott versek ennek a közösségi ethosznak a megszólaltatói.

Közösségi gondokat és reményeket fejez ki 1990-ben, tehát a romániai rémuralom bukása után írott *Ó, iskolám, drága iskolák!* című költeménye is. Az erdélyi magyar iskolák ügye mindig is foglalkoztatta az ott élő magyarságot, minthogy az iskolák szabad tevékenysége alapozhatta meg az anyanyelv és az anyanyelvi kultúra, következésképp a nemzeti identitás fenntartását és fejlesztését. Amióta a 17. században élt tudós erdélyi polihisztor Apáczai Csere János „az iskolák fölöttébb szükséges voltáról” elmélkedett, az erdélyi magyarság mindig féltő gonddal figyelte iskoláinak sorsát. Különösen a kisebbségi helyzetben, hiszen a trianoni döntés óta az iskolák meglétén és munkáján múlott az erdélyi magyar közösség fennmaradása.

A romániai diktatórikus rendszer is jól tudta mindezt, ezért próbálta ismételtelen elszigetelni és elsorvasztani a magyar iskolákat. Valóban, a zsarnoki uralom évtizedei során igen sok régi magyar iskola szűnt meg, illetve alakult át román tanintézeté, és az erdélyi magyarságnak áldozatos küzdelmeket kellett magára vállalnia maradék iskolái érdekében. Az 1989-es karácsonyi népfelkelés és a következőben beköszöntött történelmi változások újra napirendre tűzték a részlegesen felszámolt magyar iskolarendszer helyreállítását. Reménykedni lehetett abban, hogy több történelmi múltra visszatekintő magyar iskola ismét megnyitja kapuit a magyar diákok előtt. Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy az iskolák érdekében folyó harc még sok erőfeszítést és időnként áldozatot követel. Valójában az 1990 márciusában Marosvásárhelyen kirobbantott magyarelles zavargás is, amely során a kiváló író, *Sütő András* súlyosan megsebesült, az ottani régi magyar iskola visszaszerzését akarta megakadályozni. A vásárhelyi események is tanúsították, hogy a magyar iskolákért folytatott küzdelemnek milyen nagy jelentősége van.

Ezt ismerte fel az erdélyi magyar irodalom, midőn igen sok költői alkotásban tett hitet a magyar iskolák mellett. Olyan költői művekre gondolok, mint Áprilyi Lajos, *A fejedelemhez* című verse, amely a *Bethlen Gábor* által alapított hírneves nagyenyedi kollégium ünnepére készült, *Reményik Sándor* sokat idézett *Templom és iskola* című költeménye, amely e két intézményben, a templomban és az iskolában jelölte meg a kisebbségi magyarság önvédelmének legfontosabb őrhelyeit, Jékely Zoltán *Nagyvakáció az Enyedi Kollégiumban* című nosztalgikus érzésekkel áthatott emlékező verse vagy éppen a fiatal Kovács András Ferenc *Kölcsey Ferenc lehajtja fejét* című költeménye, amely a szatmári református kollégium jubileuma alkalmából idézi fel az erdélyi magyar iskolák megpróbáltatásait.

Lászlóffy Aladár verse is a hajdani erdélyi iskolák emlékét kelti életre, midőn nosztalgikus és elégikus képekben idézi fel a régi diákéletet, az iskolák történelmi múltját, és beszél arról a közösségi küldetésről, amelyet az erdélyi magyar iskoláknak be kell tölteniök. A költemény nosztalgikus és elégikus jellegének megfelelően a költő elsősorban a közelebbi és a távolabbi múlt képeit festi meg. Így alakul ki az *Ó, iskoláim, drága iskolák!* tárgyi világának kettős színtere: egyrészt a diákélet nem is túlságosan régi képeinek, másrészt az erdélyi magyar iskolák történelmi múltjának ábrázolásában.

A költemény a diákélet személyes vonatkozásokban is bizonyára gazdag élményvilágának felidézésével indul. A költő a falusi kisdíákok iskolába seregülésének jelenteit mutatja be, ahogy a nyár végeztével „zörgő szekereken” a városi konviktusokba érkeznek a fiatalok. Ismerősek ezek az erdélyi képek, a nagyenyedi kollégiumban töltött diákéveire visszapillantva Sütő András is hasonló élményeket rögzít *Nagyenyedi fügevirág* című vallomások esszéjében: „Lószékérral indultam, könnycsordulásig szorongással telve (...) A vánszorgó szekeren, fülemben a »száguldás« légsurrogásával, más, idegen világok felé távolodtam.”

A költő tolla nyomán ezt követve a kollégiumi élet téli képei, az iskoláskor köznapi élményei kelnek életre. A felidézett múltbeli világot az otthonosság gyengéd érzése lengi be. Erre utalnak az erdélyi iskolák életét vagy a falusi származását, a diákok szokásait, viseletét idéző fogalmak és képzetek: a „konviktus”, a „penicilus”, a „kisharang”, a „kerítésből tört vándorbot”, a „rókaprém”, a „kisguba”. És erre utalnak az egykori iskolai világot idéző hasonlatok és szóképek: „Ahogy a táj ölen a patakok: / eredt, szaladt, találkozott a sok / tudásra éhes és tudást-hozó, / csizmáik alatt ropogott a hó,” „Hamubasült és honvágytól kopott / önérzet szúrta-vágta velejét, / mint penicilus lúdtoll elejét.”

Az iskolába érkező és ott elhelyezkedő falusi kisdíákokról festett színes életképsorozat után a költő a múlthoz fordul, és az erdélyi iskolák nemes tradícióit eleveníti fel: „csak Wittenberg, csak Hága és Enyed, / A múltban megfürösztetni a mát”. Az erdélyi iskolák nemcsak a magyar, hanem a román és német szót is fenntartották, s mellettük az ógörög, a héber és a latin szövegek olvasásába is bevezették a diákokat, mindezt a folytonos háborúk: a török harcok, a kuruc-labanc küzdelmek idején.

Ezt a szöveg felezőpontján: a költemény gondolati és érzelmi csúcspontján az iskolák anyanyelvi küldetésének elismerése követi. Ahogy az erdélyi magyarság körében ez általános, Lászlóffy Aladár is meggyőződéssel vallja, hogy *a magyar nyelvet elsősorban az iskolák tartják fenn*. Ezt a meggyőződést ódába illő ünnepélyességgel nyilvánítja ki a költő: „Az anyanyelv, a mindig támadott / kenyérmező folyton termést adott; / ha felgyújtják, ha beleszántanak, / eloltja égi könnyv, eső, patak / és testünk tölti mezsgyeoldalát (...) Megtanultunk itt életet, halált”. Az ódai hangnak ugyanakkor tragikus zengése van, minthogy az erdélyi magyar iskoláknak az anyanyelvet fenntartó és védő küldetését a mögöttük lévő közel nyolc évtizedben mindig számtalan akadály: *az államilag erőltetett asszimilációs politika ellenében kellett érvényesíteni*.

Az anyanyelv és az anyanyelvet gondozó iskolák mellett tett személyes költői vallomás után ismét a történelmi hagyományok felidézése következik. A költő az erdélyi magyar iskolatörténet és ezzel együtt az ottani magyar kultúra nagynevű egyéniségeire: *Bod Péterre, Pápai Páriz Ferencre, Kőrösi Csoma Sándorra, a „paraszt magiszterekre” és „jobbágy papokra”*,

majd a hírneves iskolaalapító fejedelmekre: a kolozsvári jezsuita, majd piarista kézben lévő katolikus gimnázium alapítójára, Báthori István erdélyi fejedelemre és lengyel királyra, majd a gyulafehérvári, később Nagyenyedre költöztetett református kollégium létrehozójára, Bethlen Gábor fejedelemre hivatkozik. Ennek a történelmi visszatekintésnek is a régi iskolai élet jellegzetes kifejezései, fogalmai adnak jellegzetes hangulatot: a „gyertyafény”, az „enciklopédia”, a „skóla”, a „tanoda”.

Végül újra az iskolába érkező falusi diákokra és tanítókra emlékezik a költő: „Faladások. Mint katonavonatot, / hozza a hajnal az utasokat, / ingázik elsős, felsős, tanító, / kucsmáik alatt utazik a szó, / hogy más fejekbe utazzék tovább...” Ezek a múlt ködéből felidézett képek készítik elő a költemény zárószóiban kifejezett reménykedést, amely, ha kissé szorongó szívvel is, az erdélyi magyar iskolák feltámadását ígéri, és a zsarnoki uralom összeomlását követő történelmi és közösségi bizalmat nyilvánítja ki: „A nehezen megintcsak túl vagyunk, / nem érzi nyomás süvegét agyunk, / a szív szorong csak, hitetlenkedik: / vajon ma végre felragyoghat itt / a semmiből teremtetett új világ?”

Lászlóffy Aladár versének pontos szerkezeti felépítése és emelkedő, majd ereszkedő gondolati és érzelmi ívelése van. A vers első négy és utolsó két szakasza az iskolai élet emléképeit festi le, az ötödik, majd a nyolcadik, a kilencedik és tizedik szakasz az erdélyi iskolák történelmi emlékeit eleveníti fel, a vers középső, hatodik és hetedik szakasza pedig az anyanyelvi kultúra iránt érzett elkötelezettséget szólaltatja meg: ebben a mozzanatban találjuk meg a szöveg gondolati és érzelmi középpontját. A szerkezet ilyen módon körkörös felépítésű, és ezt a minden egyes szakaszban megtalálható refrén („Ó, iskoláim, drága iskolák!”) csak méginkább kifejezi.

A költeménynek következőképp retorikai felépítése van: a közelebbi múltat bemutató emlékek és a távolabbi múltat idéző történelmi visszatekintések arra valók, hogy megfelelő nyomatékot adjanak az iskolák nyelvfenntartó szerepét hangsúlyozó személyes értelmű vallomásnak. A vers szóképanyaga is ezt a személyességet fejezi ki: először a közelebbi emlékek otthonosságának érzékeltetésével, amint erről már szó esett, majd a történelmi visszatekintés vallomásosságával. Ezt ilyen szóképek érzékeltetik: „Sok karnyújtásnyira van a gyümölcs, / mit lélek-áron kínálgat a föld, / a pápaszem se hozza közelebb, / csak Wittenberg, csak Hága és Enyed. / A múltban megfürösztöni a mát...”, vagy a későbbiekben: „Ahol a skóla most is rostokol, / nagy fák suhognak, régi nyárfasor – / a hit s a munka ültette oda, / hogy árnyékban legyen a tanoda.”

A verselés, a rímelés maga is az otthonosság élményét kelti fel, Lászlóffy Aladár költeménye ugyanis azt a hagyományos versformát használja, amely maga is a 19. századi magyar költészetének vagy éppen az *Erdélyi Helikon* lírájának megszokott, könnyen átlátható és követhető előadásmódjához illeszkedik. A párosrímű ötös jámbusokból felépített tizenkét hatsoros versszak éppen az egyszerűség, a hagyományosság képzetait idézi elénk. Mindez az élmény erősen közösségi jellegét is aláhozza, minthogy az erdélyi magyar iskola valóban egy nemzeti közösség ügye, és a költő nosztalgikus, mégis reménykedő verse azt sürgeti, hogy ez a közösség – nagy történelmi megrázkódtatások és veszteségek után – végre ismét lelki otthonára találjon – iskoláiban.

Lengyel Balázs

Az irodalmi nyelv és a szaknyelv

Belenéztem egy nagy tudású, közismert filozófusnak az ÉS februári *Ex Libris* rovatába, és cikke három bekezdésében az alábbi idegen szavakat találtam: *kommunitárius, republikánus, reprezentatív, argumentáció, egalitárius, libertárius, teoretikus, autonómia, polemizál, antiperfekcionizmus, nensequitur, inherens, intolerancia, normális, etika, pluralizmus*. És tovább még ugyanazok a szavak olykor ismételve.

Némi műveltségem nagyjából van, nyolc évig tanultam latinul, s valamikor olvasni tudtam folyamatosan a latin szövegeket. Igen, de mi feltételezem, magyarul írunk. A használt idegen szavaknak, fogalmak egy részének többnyire van pontos magyar megfelelője, s mód van továbbá az idegen stílus más magyar kifejezésekkel való megfogalmazására is. Miért nem használja a tudományosság ezeket? Az említett *Ex Libris* három bekezdése után abba is hagytam az olvasást, bár belenézve kétségtelenül érdekes filozófiatörténeti jelenségeket kínáltak a címek.

Miért hagytam mégis abba?

Azért, mert van egy olyan értelmiségi beszédmód, amely nyelvünket szükségtelenül, főként németes, vagy görög-latin kifejezésmódokkal idegeníti. Fölös divat szerint. Hadd mondjak erre példát. Itt van mindjárt a *receptió* szó, mely ma már minden tudóskodó irodalmi szövegben unos-untalan általános lett. Rá-rákiabál az íróra, értelmezi, hogy ilyen-olyan a receptiója. Holott mi a receptió? Befogadás. Íróra nézve irodalmi befogadás. És mi a másik divatszó: a *paradigma*? Nem világos magyarul?

Dehogyan mondok olyat, hogy török-szakad magyarosítsuk a szaknyelvet.

Legyen, ha szükséges: kombinatorika, informatika, kibernetika. Ha akarják, legyen például a *Jelenkorban Italo Calvinoról* beszélve: labirintus és nem útvesztő. Legyen egységbe foglalás helyett: szintézis. Tudomásul verzem, hogy a tudományosságban, sőt már-már a köznyelvben is, a jelekkel és jelrendszerekkel, ezek összevetésével foglalkozás: szemiotika.

De az etika miért nem erkölcs? A teória miért nem elmélet? A polémia miért nem vita? A diskurzus, miért diskurzus?

De visszatérve a kiváló filozófus *Ex Libris*ére. A cikk vége felé belenéztem - érdekelt - egy másik, szintén közismert filozófusnő bírálatá.

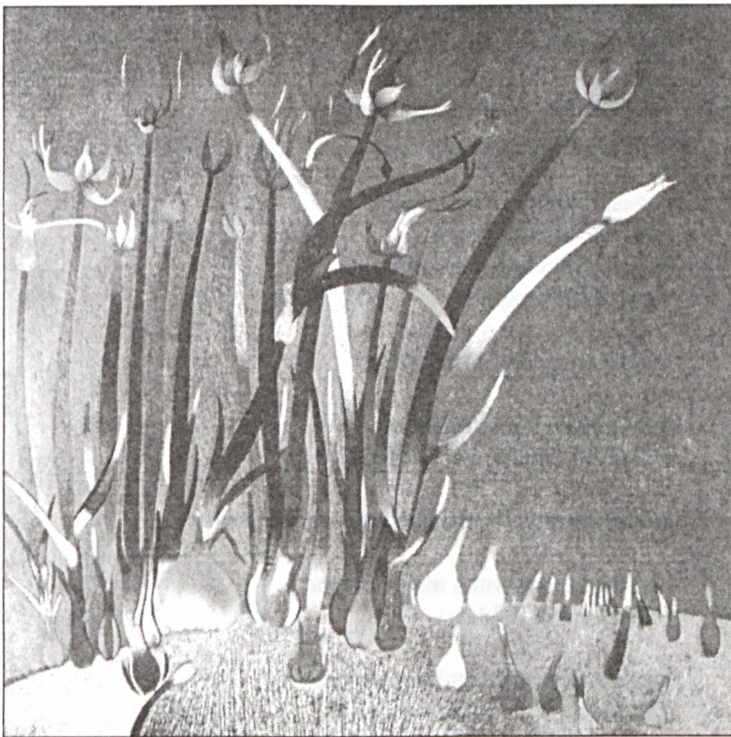
Tudom, hogy a filozófusnő nézeteiben már régensrégen alapvető változáson esett át. Ez tény. Bár én változatlanul nem rajongok eszményképért, iróniával mondom - azért a szigorú

erkölcsű és minden megpróbáltatás közben egyenesderakú *Lukács György*ért. Irodalom-izléséért. És persze a tanítványaiért sem, akik ha változnak is, gondolkozás módjukat végleg nem felejtették el. Az *Ex Libris* a filozófusnő régmúltjából például így idéz: „Vágyunk volt a cionizmus és a marxizmus.” (Mellesleg, érdekes vágyakozás lehetett.) Az *Ex Libris* a maga sajátosságában így magyarázza ezt a vágyat kritikájában: „inkább a tönniesi értelemben vett (emotív) közösség, mint a (racionális) társadalom szerveződési formájában látja ...” a filozófusnő a dolgot. És hozzáteszi: a kritika. „Az más kérdés, ... hogy hiányzik-e belelő az emotív közösség akolmelege, mely intellektuálisan inspiráló éppúgy lehet, mint bénító.”

De elég. Változatlan kérdésem marad, nem lehetne-e közismert magyar szavakat használni, nyelvünkön természetesen írni? Vagy a tudomány az tudomány? A filozófia az filozófia? Gondoljuk meg, éppen az *Ex Librisben* recenzeált filozófusnő írja *ominózus* cikkében - hadd rejtsek én is szövegembe idegen szavakat -, hogy a filozófia nem a legfőbb érték.

De ha netán az is, nem lehetne mondjuk a kiváló Hanák Tibor *frazeológiájával* írni, vagy netán azzal az érzékletes, gyakran nyelvi leleménnyel fogalmazni, amivel *Határ Győző* gazdagítja gondolati kifejezőmódunkat? Nem divatos *nóvumokkal*, hanem *expressis verbis* történeti bölceletünkkel? Hiszen, hogy nyelvünk elé bő lehetőséget kínál még a filozófusoknak is.

Reménykedem, hogy a feltételezés miatt tudósaink nem fognak ránk neheztelni.

Földi Péter: A kondás

Tornay Mari

Hogy eltűntek azok a kacsingatós bukszák

azok a bordó meg szilvakék
tenyérpálás ujjnyomizzadt
átmelegedett plasztik izék
miktől úgy rémüldöztem akkoron

holott e vicces buksza igencsak
kurrens cikknek számított.

akár később a jugó rumpuncs
meg az elfújta a szél.

nicsak dugdosták orrom alá
miforma asszonyságok
dajjeroshajú kövér seftelők
vegyed hát megfelé

majdhogynem üldöztek vele.

miközben a bukszadéjmon
valamitől tényleg kacsingatott.

amennyiben az kacsingatásnak volt nevezhető

olyanformán mintha merev szeme
folyott volna kifelé.

vagyishogy rollózott benne a babakék
szétspriccelt akár a kék higany.

hol fennakadt egy szemhúnyásnyit
hol elsiklott lefelé

mint ki üres szemekkel haldokol.

illetve néhol halott holott
élőt formál egyéb esetben.

Hát ezeket úgy tűnik már ellopdoshatták
utolsó szálig.

bár meglehet e bösz kacsingatástól
a gyanútlan rabló is elrémülhetett

messzire dobta kezéből kiesett.

így föllelhető még néhány fejreállva
parkok sosekotort hűgyszagú avarában.

bár cafrangos mostanra a kékbordó plasztik
s maradt a rozsdult drótváz elfajult egérfogó.

s a fakult démon a málló kartonon.

tán kacsint is néha ha hódara a parkon
mint sortüz végigporol

kacsint buján mondhatni szekszisen.

rejthet még néhányat valahol vidéki
vénasszonyok kincsei közt holmi
hokedlifiók amely ha nyikkan
s a szemcsés fény ráperreg
még kancsalkék kacsingatásba kezd.

panghat tán jelentősebb készlet
a mogorva fröccsöntő pinceműhelyében

összegumizva alig pihegve.

de hogy az árvák akárha egyet is
még kacsinthatnának
ki merné ma már állítani.

Marczinka Csaba

Asszony

(G. Katának)

érett indiánnyári – barna bőr
halványan felsejlő szeplőkkel,
villanó fegyverek: karperecek
és gunyoroshuncut macskaszemek
pumaléptekkel szökkenő kerek
– bronzsínben fénylő combok s bokák
macskaszerezetők – ragadozóanyák
lépő nőalakká stilizálva;
Asszony lépdel lelked bokrai közt,
csókolják talpát a frisszöld ágak!
Anyatestében hordozza a Sorsot,
öleből kel ki életed – halálod...

átformál, mint formátlan masszát a
varázskézü, korongozó fazekas
– állóvized felbolydul, mint a méhkas,
s körbezsong az Asszony illata...

Tomkiss Tamás

Ő komoly

(asszonycsúfoló)

Ördögök élete zajlik a páston:
torz nemiség zseni nőbe hatolva.
Ez van. Izzad az óbugyi rajta.
Őneki fincsi nagyon minden, ami
látszik, amit lát, látni tud, engedik
látni neki. S még így, felerészben
úgy, meg amúgy is. Jaj, jaj, istenem!
Mekkora géniusz ő. Tud nem úgy,
sem így sem lenni, s kénbüzű
súlyos seggét jól belenyomni
összmagyar édeni felszabadultság
hős, diadalmas megszületésén,
költők áprili négyedikéjén
díszmatrózba. S kis butus arccal
rút betegek képébe hadarni. Jaj.
Individumként szállni a ringbe:
ez lett őneki írva a könyvben.
Rengeteg édes esély van, és hülye
klikkek nem veszik észre. De ő más,
ő, a komoly, mindnyájunk üdvét
lágyan ringó seggel most elorozza:
szipkát tartva a kézben, jó honorért csak
egyre szaval, remeg, írva szaval, dalol.
Költ, tojik. Édesen

Fabó Kinga

Csak ha muszáj, szamuráj

Tartozhat-e egy lélekhez két test?
Vagy ez eleve kétes gondolat?
Lehet ugyanannak a léleknek

két különböző, mégis egy
testbe kódolt külön útja?
Valóban két külön út az?

Vagy közös kör, külön-külön
körbefutva, amelynek a középpontja
egy? Kerülgetjük. Együtt

nem érhetjük el.
Én – a gésa – rés a biztonságán.
Ha bevallja: a rés nyeli

el. Ha tagadja: a hiány.
Az én hibám? Ha megfejti:
saját képmása veti ki.

Két egymásnak szánt jel, hívás:
nagy kihívás mindezt sejtve,
egymást, önmagukat mégis

ezért félreértve, rejtve.
Mégfeszül a lélekpánt.
Két jelöletlen jeltárgy

között – lehet más? Megöl, ha mégis
megjelöl. Ha megjelölöm: megölöm.
Örök, megváltatlan jelek között

gyötör, gyötöröm – egymást félve.
Jelnek nincs jó megfejtése.
Úszkál-csúszkál a jel alatt:

végleg rögzítetlen marad.
Vagy fixálom: szégyenbélyeg.
Hiába a közös lélek,

és a két test, összeforrva,
ha két külön úton jár.
Hát nem muszáj, szamuráj.

Lóránt János Demeter rajza

Makay Ida

Forgó örvény

Reggel volt? Dél? Vagy alkonyat?
Nyárelő volt? Bronzlángú ősz?
Túl már a mérhető időn?
Lakatlan puszta csillagon?

Ketten a minden kezdetén,
pőrán a lángoló Napon.
Ölelésünk ringott, merült,
és mint a nagy folyóknak sodra,
forgó örvény, a szerelem
égig forgatott. – S a mélyig.
Fölragyogott múlt-szép testünk:
Rodinnak halhatatlan szobra.

Eltorlaszolja

Kiégett Napok keringnek.
Eltorlaszolja mind az út,
amely a fényhez fölvezet.
A tenger tükre összetörve.
Nincs többé fény.
Az Isten megvakult.

Magába old

Sodornak a percek, az évek,
induló s elsüllyedt hajók.
Fekete ég, égő szivárvány
felettünk. S örvénylik a hó.
Emészt az idő. Magába old:
Az örök tengerek a sót.

Irgalmatlan

A csöndet hallom: – Szavad hallom.
Nézem az alkonyt: látom szemed.
Ragyog sötétén, s lángot vetve.
Már-már Te– S nem Te.
Itt vagy. – És nem vagy.
Irgalmatlan az emlékezet.

Térey János

Az ordas azonosítása

Az ordasnak szaga van.
Mintha látatlanban kerültél volna
ismeretségbe a genitáliáival.
Amúgy ígéretes áru. Fiús pengearc,
gótikus kéz, tövig nyírott zongoristakörmök.
Ő szokott lármát csapni a negyediken,
és kisfiamnak szólít. Hetykén csóválja
a melleit a gangon, mint egy sarki nő,
amikor becsöngetsz hozzá:
vegyen vissza a hangerőből.
Úgy teszel, mintha érdekelne,
udvaroltatsz magadnak.
Be nem áll a szája. Az ordas
vidékről fölkerült nő, akit
boldoggá tesznek az egyszerű örömek.
Szeszélyei hihetetlen merevséggel párosulnak:
utóbbi mintegy *bebetonozza* az előbbieket,
törhetetlen burokként. Az ordas
téged traktál, de megjegyzéseidre
füle botját se mozdítja. Az a benyomásod,
hogy nincs tisztában a szavak jelentésével.
Alapjáraton is tűzokádó, kocsis
módjára anyázik és káromkodik,
nem dühös pedig. Szokása, hogy
névtelen képeslapon üzeni meg
lesújtó véleményét az ismerőseinek.
Az ordasra nem alkalmazhatóak fokozatok.
Viselkedése a racionális tárgyalás
keretein kívül helyezi őt. Rögtön
és halálosan szeress belé,
vagy áramtalanítsd a zenegépét.

Restár Sándor

megbűnhődött sorok - az apaságról

*(fiamnak
- hirtelen felindulásból)*

1.
ha most felkelnék
üres lenne az ágy
ott vackolódna átizzadt paplanom
– a szerelem ondó-virágai
rajzanának a novemberi szélben

:
a galambok
csőrükbe kapnák
és kiokádnák
az első kanális fölött

2.
ha most felkelnék
üres lenne az ágy
– nevet is adhatnék neked
szeretetet
tisztos dédelgetést
amit – majd bármikor megtagadhatsz
ha akkor még lesz
lecsapható telefon

3.

ha most felkelnék
üres lenne az ágy
csatasorba állítanám
a felhalmozott vodkás-üvegeket
lágy nyugalmat árasztó kazettát
helyeznék

a

„ tán még meglévő magnóba ”
– és apró – megfontolt mozdulatokkal
kirugdosnám alólad

:

ANYÁM HALOTT HINTASZÉKÉT!

érintsd meg hiányom

(*Latinovits Katalinnak*)

feküdj le mellém
hagyd cserben a fotelt
– ez a mi időnk
szépen zuhogó
szenvedély-illúzió

feküdj le mellém
érintsd meg hiányom
ölelj át
– szoríts
: mint *herefojtó aranka*
a karósbabot

feküdj le mellém
– vedd vérem
:
anyám légy!
– kedvesem –
párom és testvérem!

Polgár Julianna

Háromszáztizennegyedik hálaének

Reggelremény

A Hajnal sebén átszivárog
a virradatvér – Átszivárog

A fájdalom csöpög így csöndben
megszálló indulattal – Csöndben

A szerelem ily hű s pazarló
megtagadható menny – Pazarló

A megbocsátás ily vezeklő
engesztelő megértő – Vezeklő

A Kezdet ilyen mély a csontban
felejthetetlen véset – Csontban

A Hajnal sebén átszüremlik
a Reggelremény – Átszüremlik

Pék Pál

A függöny mögött áll

*„Az ablakban egy árny bukott föl”
Seamus Heaney*

A függöny mögött áll és újra látja:
a hegyek ormán fuldoklik a Nap –
Almafát lát szirmok záporában,
s az egészszet, mi részekre hasadt.

Látja még a hobbant mécsvilágot,
hogyan omlik benn a hallgatások tornya,
s akácokon habzik át a fűrtök
mézillatú, férget köpő pokla.

Éj kutyája nyí szűkülve akkor,
s mocsokba fül minden mozdulat –
Tükréből a tükrök népe mégis
emléktelen-vakon kiszakad.

Örvényből a fénybe tart, s a testét
kínok gyöngye ahogy kiveri,
más időben, tudja, isten verse
a visszatérés szavát lükteti.

Megfordul hát, s táguló terében
ráismer a régen elhagyottra,
ki szerette, és ragadozó kedvvel
sorsába most némán befogadja.

Lét

*„Mi rajtad állt
minden partok felől
tar rajban lép
át egy másik képbe”
Paul Celan*

Kit pöresége öltöztet,
akármit hazudhat –
Imái a csönd kifosztott
csarnokába hullnak,

s mert elfutna, ha kél a jel,
a kertre zuhan, házra
szodomain ragadozó
egék lángpalástja,

és nem érti, hogy miért sír,
ha az idő burka
kihasad, és forró szelek
örvénylését hallja,

ha menekül a föld, az erdő,
lobogva a hársfásor,
s bújdoklása pitvarában
akolból nő új akol,

kések mécsse hívja csak, és
megváltatlan, mintha nyárba,
születése előtt üres
szívvel majd a pusztulásba.

ABLAK

Aleš Debeljak

Csendszótár

1

A dolgok üresek. Nincs bennük semmi. Sikertelen terv gyümölcsei. Növényzettől zöldellő vízben ázik a táj. Árnyékkal szegi be a láthatár vonala. Tele van ürességgel, mindenki rettegi.

Vajon tényleg jázmintea-szagú volna a reggel? De hiszen mindez nem jelent semmit. Sétádat is folytathatod, egész a partig, mi sem változik. Amit tekinteted felölelni képes, egyetlen keserű látomás csupán. Régről ismerős

eseményeket villant benned. Eszed ágában sincs a dolgoknak helyet találni. Hogyisne, hisz túléllek képzeletedet, reményedet, titkaidat. Dolgok vesznek körül. Nem is olyan nagy baj. Szilárdak. Létezök. Csak ők.

Aleš Debeljak 1961-ben született, összehasonlító irodalomtörténetből diplomázott a ljubljanaei egyetemen, majd művészetszociológiából doktorált New Yorkban. Öt esszé- és négy verseskötete jelent meg, ez utóbbiak közül néhány éve a Minute strahu (A félelem percei, 1990). Számos díj jutalmazottja, versei több nyelven olvashatók, angolul kötetei is jelentek meg. Az amerikai irodalom fordítója.

2

Erőtlenül, mint erődítmény, melyet nem fürdet sosem
a láthatár, sőt, még erőtlenebbül: mint például a tó
estében ráncolózó vize, mely sehol sem
csordul túl partjain. Igen, erőtlenül kívánod a halált,

kivársz, kémlsz, lopva veszel levegőt. Mi lesz
már? A gázlónál nem tűnik fel a várt alakzat. Még egy
másodpercre, annak töredékére sem. Túlzás, hogy látunk
s még hallunk is: ha a vízfelszín befogadtad, nincs már mélység,

mint annak a terhes nőnek a mozdulatában, akit
egy reggel az utcán láttál. Hogy mindezt észrevedd,
nem kell más, csak a nehézkedés. Meg a nevek, napok
és éjek, más nemzedékek élete. Túlzás itt minden.

3

Az idő van. Mondd hát ki, ami egyszer kimondatott
már. A félreértések elkerülése végett. Kezdd,
ahol akarod. Jobban úgyse szenvedsz majd, mint most.
Ha egy madár felkap a víz színéről, röptében ott van

zuhanása. Neked, neked sincs vesztenivalód. Amennyit
adsz, annyi marad is. Tudom, ha idegen
nyelvbe menekülsz, hiányozni fog
a testedet szétszalazó csend, hiszen belülről ismered.

Mert csak az ember hal meg, némasága sosem.
Ám a fészükre szálló seregélyek röpte zajos.
Emeld fel kissé hangodat. Beszélj hát!
Mesélj! Oly néma vagy, s mindenki lélegzete leszel.

4

Elég a szóból! Inkább bóbiskolok. Felettem vadludak húznak, bennem száraz köhögés, izzó parázs.

A szél a tetőn fordít egyet a szélkakason. A végén még én maradok. Igazán ideje lenne megfejteni

a csend akusztikáját, e szüntelenül rejtjelezett beszélgetést. Nem leszek többé senki jaja, ámbra-mélyen kristályosodó kiáltás. A csillagok fagyosak, fény gyúl az emberi lakhelyeken. Mindent elönt az éjszaka ultrahangja. Mít várhatok,

mit is adhatok még? Megjegyeztem a testi fájdalom ritmusát, minden reggel evvel kezdődik a világ. Ismerem a képek, a régi írások áltatásait, szeretnék megint magamra maradni. Utcára tett csecsemő, sikoltok.

5

Borzongás és kétségbeesés fog el: minden dolognak itt a szobádban, de bárhol máshol is, minden dolognak neve van. Szédület tölti ki napjaidat, nézed mozdulatlanul a tévé zavaros képernyőjét, az üres udvarokat,

a könyvek és lemezek gerincét, a keskeny lépcsőt: fenn komor ég ismétli a kétségbeesést kék, feszes ablaküveg-hártyán, pocsolya színén. Felhők foszlott, mit sem érő alakja, kevéske szerelem! Nem is hiszed, milyen bátortalanul siklasz

a mozdulatlan dolgokon át, ajkaddal tapogatva. Véred lüktetése nem veri fel a csendet, csak te szenvedsz. Nem akarsz lenni, ami vagy: nélküled létező dolgok valósága, akár a fájdalom. Nekik már halott vagy, mint az elfoszlott rózsza.

6

Alig látható levegő-rezdülés, mimóza-mezők,
egy gyökérdarab bódító illata, a lány kezében
magasra tartott lámpa parázstartója: miféle neszt hall
félárnyékban félig enyésző fejéhez közeledni?

Hideg verejték önti el homlokát, és tágra nyílt szemébe
csordul. Éget a sós folyadék. Tekintete elsötétül. Csend,
mind nagyobb halomban. Elszáradt füvek gyullandnak
meg a talpa alatt. Most feledheti el a boldog napokat.

Ajkáról sem olvashatod le a benne gyülemelő
fájdalom száraz nyomát. A föld forog még,
meglehet, semmi se történt. Az erdő hallgat, minden út öelötte.
Csendesen áll, hallgatja, hogy visszazngzik az üresség.

7

Nedves kátrány. És nyugalom, ásványok örök, rejtett
futása a völgyek, a hegy belsejében. Idegen ő, szenttelenül
nyugodt, mint messzi északi erdőkben a zuzmó.
Örökké tartó, köznapi beszélgetés. Mely mindössze

négy vagy öt szóból áll. Csak egy szerelmes ének
tudja elhessegetni. - A foszforeszkáló óralap ragyog.
Erőtlen séged dátuma. Jó ideje érzed, hogy nem tudod
majd lefordítani, nincs rá jó szó. - Ha el tudnál képzelni

nyelvet ige nélkül, tovább élnél talán. Levethetnéd a szökevény idő
terhét a kimondhatatlan surrogásban. Koponyádban ezért
s még ezer más okból kifolyólag felforr majd a velő. Jéggé dermed az
arc.

Retinádon vakfoltként Moby Dick marad csupán.

(Lackfi János fordítása)

Clive Wilmer

Földkelte

Kik elsőnek léptek a sivatag-fehérre
Ami a hold, s láttak lebegni térben
Egy bolygónyi oázist, mely messze felülmúlta
E vándor faj sóvárgó vágyait, s az égen

Smaragd, sötétkék sejlett fel, a tépett
Fátyol ködén át, mintha sár s homok,
Vad rozsda, friss vagy régi vérnyomok
Nem szennyezték volna a föld minden színével.

Látomásokban jelent meg így: jött feléd
Áttetsző-csillogón, mint újonnan-teremtett,
Mögötte vaksötét. Dicsérjük szent nevét,
Hisz (szólt a zsoltár) *Menny és Föld tiéd,*
A nagyvilág alapjait Te raktad le, s így lett
Minden, mi benne él. S Te ontasz anyyi vért.

Clive Wilmer (1945-) Cambridgeben élő angol költő. Válogatott verseit 1995-ben adta ki a Carcanet Press. Gömöri Györggyel több kötetnyi verset fordított magyarból (Radnóti Miklós, Petri György); 1998 szeptemberében megkapta a Magyar PEN Club Ady-émlékérmét.

Háborús gyermekkor

Takesi Kusafukának ajánlom

*„Ha nem lenne szenvedés ezen a világon, azt hinnénk,
a paradicsomban vagyunk”*

(Simone Weil)

Te, aki Tokióban
Születté l negyvennégyben,
Tudod, a háború
Törvénye egyszerű.
Így volt Londonban is,
Pedig hát mi győztünk –
S a vesztes sorsa rosszabb.

Tudod – mondom, de hát
Mivel beleszülettünk,
Ugyan hogy ismerhettük?
Az volt a világ. Most te
Próbálok kifejezni
Egy később-tanult nyelven,
Milyen volt és miért.

Visszatért a természet
Tokió centrumába –
Hangodban némi gúny van
Hogy megvédje a túlzást,
Hiszen milyen más módon
Sűrítethetné szavakba
Mit mondani szeretnél?

A felidézett képek
Vallanak igazadról:
Fűcsomók, bombatölcsér,
Lábatlan gyíkot bámul
A guggoló fiú;
Üvegszilánkon lepkék:
Imádkozó kezek.

Tán okulhatott volna
a jövő mindezekből.
Hallhattad, ébredezve,
Az ismerős madárdalt
Szeplőtlen pirkadatkor,
S varangyok vartyogását
Az elhagyott kutakban.

Lepusztult tájnak hívják
E puszta, bár termékeny
Földet, amit leírtál.
Itt nőttél fel, s tanítóm
Lehetsz: a szenvedés hogy
Fonódik szeretethez
Simone tikkadt szívében.

Nekem is van emlékem:
A Szent Pál katedrális –
Kupola, sisakos fej,
Felszáll, ha bomba robban.
Más volt, amit ismertem:
Egy hamvából feltámadt
Város, gyomos romokkal.

Döglött bombákkal játszva
Egy külvárosi, szétlőtt
Házsor helyén, lepusztult
Üres szobában, melyen
Áttört a rododendron:
Elhagyatott, vad Éden
Volt az egy kisgyerekeknek.

Közös vágyunk, ha van, nem
Az, hogy bármelyik helyszín
Vagy idő visszatérjen.
Ha kegyelem és hűség
Túlél tűzvész-világot,
Elmének ma azért lángol:
Maradjon meg a béke.

Angolból fordította: Gömöri György

Balla D. Károly

Párás hajnalon

Remény vegyül a felkavart arányba,
haláltusában kényelem henyél.
Már elkerül a szűzleány fohásza,
hogyan éjék álmát tetten érje még.

Rakéta pöffen, kék meg sárga:
már díszben áll a lelki bérlemény.
Ma bordélyt nyit a kis apácázárda
és szénné ég a zengett költemény.

Talán a kéjes indulat tolong
ma minden ferde, vesztett rándulásban ...
De késni folyton nem lehetsz bolond,

hisz ezer égő sebből vérző nyár van.
Rossz rímek kélnek párás hajnalon
s avarnak készül már a sárga lomb.

Könnyű őszi látszat

Acélok pántján tévelyül a hit
s alakja látszik még a gyérült nyárnak,
amíg a tűnő fényből rádtekint
kevéske sérült hajlamú alázat.

Homályba vesznek csonka hídjaid,
pedig még csalva csal a könnyű látszat.
Vizeknek szennyes habja kél, amint
utolsó mérgét érleli a század.

Talán a kéjes indulat tolong
ma minden ferde, vesztett rándulásban ...
De késni folyton nem lehetsz bolond,

ne tudnád, hogy a tért hitekben gyász van?
Legyen tied e gyűrt bohócporond –
s vegyülj az őszes lázba álruhásan.

Petróczi Éva

Hampton Court...

Hampton Court
napsütése –
mit is tett, mit is?
Voltaképp semmiséget,
csak azt, hogy egyetlen napig,
akkor, ott és amíg ...
szelíd rőtvdak hátának
pöttyét számlálhatta,
nem nyomorult garasait.

Olyan volt az a nap,
mint aranyos háló
tompuló fényű hajon,
vagy mint amikor
egy vonszolódó test
váratlan és utolsó,
könnyű kontratáncba hajol.

Egyszóval, múltkony oltalom.

A Rézorr tetején ...

A rézorr tetején
az imént, akár a csóva,
vizsgalásas, fűrge
mókus futott,
elveszítve talárt és kalapot;
mégis, szavamra,
a nemes Ökörfalva dísze volt.

*Oxford, Brasenose College,
1995. június*

Hálátlan hálavers

Sirályszerű
és könyvlapok
között lassan
morzsolgatott,
magány hasztalan
tanítgató napok –
majd szeretlek,
ha VOLTATOK!

Pünkösd, hiányjelekkel

Nem csap fel erretájt
 sehol, sehol
 tüzes nyelv,
 pünkösdirózsa-tajték;
 vörhenyes, lófejű királykák
 között dehogyis válogatnék.

Észak-Wales, 1995. Pünkösd

Egy hozzám írott versre

Versbe rántott áldozatim, ti,
 érteni csak most kezdegetem,
 mért a szabódás, mért nem ujjong
 mind, aki és amiképpen
 tollközölembe kerülhet:
 mert mint anyaméhből kijutott,
 védtelenke parány, oly meztelen az,
 (legyen bár feje búbja havas!)
 kit versbe szólít a sorsa.

Mondhatom így is, bár közhelyesebben:
 ezúttal a hóhér akasztatik itt.

Pintér Sándor

Amíg a megtisztulás napjára virrad

Alkonytól hajnalig. Csak azt elviselni! Bolyongva
Mozdulatlan baglyok, denevérek kihalt tartományain
Át, álomból ébrenlétbe, aztán újra a belső
Mozi nézőterére billenve át, csak élni túl,
Ahogy esik és havazik, ahogy hull alá szakadatlan
Megannyi évszaka elmének, istennek, tájnak.
Ha nem vigyázna ránk a Szobrok Éji Istene,
Akár le is dőlhetne vázunk a sötétből
Málló talapzatról, de így, hogy velünk van,
Testünk akár a márvány, oly sima és végsőkig
Csiszolt, akár Palestrina, vagy Mozart miséi.
Csak a lélek hányódik szüntelen, mintha
Valami lélekvesztőn lenne, s ahogy elalszunk, már
Feszíti is hálóját az éj a tudatban, ahogy
Pókháló szövö be az eget is azon az éjjelen,
Mely a Megtisztulás Napjára virrad.

Dukay Nagy Ádám

Meghívó

A kézben meleg lesz a viasz,
ha épp látogatási idő alatt érkezik,
de a szív már nem lesz a régi.

Öregíteni sem kell magunkat szándékosan,
elég, ha ezt-azt átbeszélünk,
komótosan bepakolunk idegen sporttáskáinkba
és visszanezünk az ágy melletti kishűtőkre.
Amikor eljön értünk a mentő, ígérted,
szomorú zene szól majd,
s utunkat a '80-as évek filmanyagán
sem látjuk viszont.

buSzabó Dezső

faragván az új verset

az asztalon
ceruza-hegy
a körmökön
napnyugta:
pislákol a láng
dupla fekete
— kettős látás

el nem marad
a virrasztás
ébredart
ezerkilencszáz-
kilencvenöt
gondolat

szélnek eresztették
az utolsó levelet is
az utolsó levelet is
szélnek eresztették
nem sikerült
megtartani:
a vers fonalát
elszakadt
a vége

Janox

Hommage a Szabolcska M.

Kedves M.! Hogy levelem megtalál,
semmi kétség; légyen akár halál,
mely elválaszt Tőled. Nem feledtünk,
olyan vagy, mint a kék ég felettünk.

Sajnos, ismeretlenül nevezlek
néven, azt hiszem, tán így eveznek
fenn a felhők, éppen úgy, mint régen,
messze, fenn a magos felhőégen.

És nem így van-é? No látod, ember,
Ím a való, nincs itt vita, sem per,
Mit szívével lát az ember, úgy van,
Virágban a szépség, nem a húgyban!

Verseid százak kacagták ki, mert
gaz, csibész K. úr visszaélni mert
neveddel, de te túrted csendesen.
Hogy tehetted ezt velünk, kedves M.?

Szóra nem nyitottad ajkad, akkor
sem, mikor úgy tért vissza ez agg kor
hozzád, hűtelen, költőfejedelem,
Hogy nem gondolt, ó, tenfejeddal, M.!

Az maradsz, a versek ihletője,
Fel nem ér átokkal illetője
Nagy poézisednek, hozzád, Jóság,
Mind irígység, gánacs, nebánts-hiúság!

Mindhiába cselszövés és átok,
Mesterünk maradsz, szivedbe látok,
Csend van ott és hull a hó, ám e nem
Érdemtelen, kár a szó. Ámen, M.

Hományi András Ferenc

csendélet

mosott fehérnemű
pipacsok
lepedők a réten
asztal székek
sarokban mózeskosár
könyvek
nyomok a polcokon
egy régen hervadó
elfeslett zsoltár

mozdulatlanná dermed a lét
a levetett kabát
felszakadt foltja
gazdátlan szendereg
az ablakot bezárja egy házfal
s a színei leporlanak

a mosoly
a könny
ismerősen szótlan
a ház koporsó
jövője egy gyermeké
Fekete
a vöröslő ködben
valahogy így
egészen lassan
hanyatlunk lefelé

Gittai István

Helynek szelleme

Felköltöztem a dombtetőre
bámulni búzatengert,
hómezőt és csillagokat.

Habár szeles a hely,
és messzi a szomszéd,
itt ügyelhetek csak
igazán magamra.

Mint a madár, lám:
minden bokorról, fáról
szabadon csipegethetek,
és repülhetek tovább.

Szemfényvesztők jöttek

Tenger felől
szemfényvesztők jöttek.
Nyakukban távcső,
s göngyölt köpeny
hónuk alatt.

Megkérdezték
merre van a város,
s hogy nem tudunk-e
eladó tüzet?

Készségesen
amoda a domb
mögé mutattunk,
ahol is a város,
és eladó a tűz.

Máskülönben
halszag szállt a szélben,
s épp erőre kapott
az égi kék.

Molnár Attila Benedek

Ó-dunai elégiák

*„hat geboren lassen
(R. M. Rilke-nek)*

ich-Elek, du bist vonatfüty
ha meghalok, én a gemüt-
lich korsód, a töltött.
a túlfütött, szenvedő költőd.
értelmed verlasst nélkülem.

ecetbe mártott türelem
tűnik el velem. rímeim sarujába
bújva és bezárva a magányba
bársonyruhád az életem.

betonlepel: a városok
vánkosán gefallt mich
ahol lágyan rodin-edik
a végső gondolat – s ti mind
elpihenve alkonyatban, belém hasít
öled; az idegen kavicsok.

Jaj, mit teszel majdan Isten.
legalább hagyj, geboren lassen.

Magyari Barna

1848. március 15.

Petőfi feje alá
rakta Közép-Európát
és kis népeket álmódott
hosszú nemzeti öntudattal

elméjében gyertyákat gyújtott a magyar
a fénynél félrecsúszott szoknyájában
táncolt a Nemzeti dal

Kossuth
forradalom-illatú parfümétől
gutaütést kapott az önkény

Táncsics börtönszagú zakóját
ingyen mosta az eső
s a képzelet műtermében
több tízezer nemzetőr rajzolta
a remény szárnyait

Oláh András

a visegrádi remete

Görgey Artúr emlékének

semmid sem maradt hát
csak az óralapot súroló
mutató egyhangú kotyogása
s a bitókon érlelt gyűlölet

állsz szégyenfához kötve
csúfolnak a megvakítottak
szavakból font korbács sebez
horgadó vádakkal feleselsz

félre vert harang a szíved
s a történelem hazug
díszletei közti újra csak
gyászmisét celebrál a szél

Lászlóffy Csaba

Etúd

Riadozni már vagy még?
hol ér véget a nagy ég?
tegnap még ficánkolt
hal vagy ember ahány volt

lepergett a pikkelye
lefordult a cvikkere
bele is kifordult
mint a múlt egyet kordult

mi volt: nádszál vagy páfrány
kit a világ csodálván
megnyílt majd kitágult
színe előtt? csak bámuld

amíg ezer ráncot hajt
amíg utolsót sóhajt
aztán csak az árok
csak a csont ki rád várok

Délutáni alvás

ha fiam kérdez

kuss pokolgép! („KRÁSZNÁ”) hol a
HORKA-nó pej? - *reme róma*
nem telik új légióra

kifeküdni szüzi óra
vární jóra ülni lóra
mindegy: végső első óra

frankok gótok földbe ásott
hernyón hizlalt látomások
alsók felsők mindig mások

muskétások szkizo-trének
hátán obsitos legények
génfaló oligofrének

billen palló világdeszka
révületből rege lesz ma?
(apolgat majd szoldateszka)

leépülve mit kívánsz ott?
színleld bár ej! ropd a táncot
szét ne tépd *Ejrópa*-láncod

gyűlnek ráncaid orozva
ezer év volt széle-hossza
Ázsiából balkánkoszba

délutáni alvás? kérdem
fekszem összekoccan térdem
fázni félni: furcsa érdem

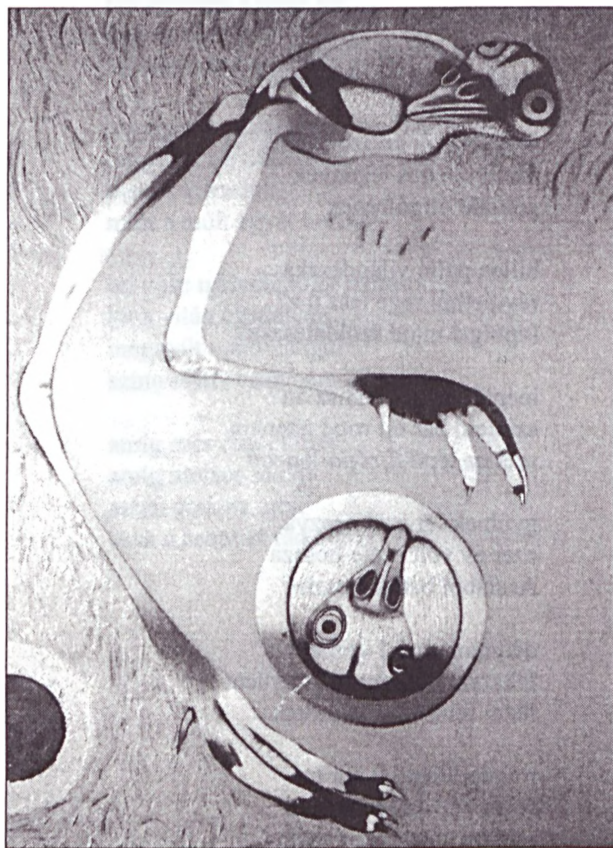
írógépbillentyű-sor ha
réges-rég a fűbe szórva
mintha néma zene szólna

már csak el nem tűnő részek
már csak gondolatban érzed
merev szárnyak üres fészek

puszta ország halott korszak
szétszedett nyelvben ki koslat
csak idézet már nem jóslat

még egy sajtás - csak a vesztes
égő álma amíg csend lesz
még egy pont.
mondd mihez kezdesz?

(1999. január 17.)

Földi Péter alkotása

Fecske Csaba

Nem tudhattuk

Sose lehet tudni mi jön
 a következő lépés hova visz
 ami fontos elidőzik
 egy kicsit mindig többet veszítünk
 mint amennyink volt
 a lemenő nap mint felpuffadt
 vízihulla lebegett féltünk csónakba
 szállni valahol egy rózsa neszezett
 kóbor kutya szemében tűnt el az alkonyat
 csillagokkal vesződött a víz
 csónakkal a nádas mütétje lesz
 mondta az anyja hirtelen ahogy
 a gyermek a kályhától kapja el kezét

Cinke repült a kert fölött
 a kávé csürcsöltük épp
 szemem egyre gyakrabban
 időzött el törékeny alakján
 akkor kapcsolta le mindig a villanyt
 átadva a teret az éjszakának amikor
 a legnagyobb a veszteség a terasz
 az előzékeny lugas a széllal ahol éltünk
 s ahol talán még élünk ma is egy fürkésző
 szempár fókuszában hátunk mögött
 a szemérmesen hámló vakolatú ház
 Hogyan ért véget augusztus
 ki tudná megmondani a gyerekek
 a partra futottak ellopta arcukat

a nádas hogyan ért véget augusztus
ahogyan a kérdés szavait kimondtad
megbotolván a mohos kőben amikor
fenyők illatával megérkezett a szél
volt egy naplementénk mütéti hegre
emlékeztető vörös csikkal a láthatáron
egyetlen szál cigaretta
az éjszakában egészen áttetsző lettél
a holdsütésben bőrödnek szinte üveghangja
volt a hullámzás távoli neszezése
feküdt közénk egy ifjú test tragikus
meztelensége

A levelek változó színe a kertben
a vízen iramló fehér talpú szél ezek
maradtak belőle titkaim egy ezentúl
bármikor előhívható kép öröme szomorúsága
a lábnyomok mindig emlékeztetnek
valakire és eltűnődsz
milyen messziről is jön aki jön
a fájdalom és izgalom grimaszával
az arcán kit képzeljünk a lámpafény
udvarába akkor még nem tudhattuk
mi jön majd mivé lesz
a féltényérnyi arc amit még
képes fölidézni az elvadult emlékezet

G. Komoróczy Emőke

Ezredvégi közérzet...

Az *Irodalom Visszavág* című „alternatív” folyóirat szerkesztője, *Tomkiss Tamás* még a lapja radikális irányához szokott támogató baráti – vagy csak rokonszenvező – kör számára is meglepetést okozott. Első önálló kötetének címe (ALT CONTROL DEL) a számítógép nyelvében a lefagyott rendszerből való kilépést jelent – no igen, de merre? hova? Az ifjú költő egy melegebb, szeretettelibb, „emberszabású” világ felé tapogatózik, úgy vélvén, az internetes kultúra, a globalizáció még inkább széttroncsolja amúgyis törekeny, féltve őrzött emberi kapcsolatainkat – s egy még ridegebb, ember nélküli világ felé taszít. És a lelkileg felkészületlen, a személyi kapcsolatokra éretlen, érték-fogódzók nélküli ifjúság a számítógépes érintkezés racionális hálójában épp azt nem kapja meg, anire leginkább vágyik: az élő szeretetet.

A kötet élén álló *ÉN* című vers valójában az egész huszoneves nemzedék közérzetét tolmácsolja (nem véletlenül íródott többesszám első személyben, holott korántsem a régi értelemben vett „közösségi” költészetről van itt szó!). A lírai *ÉN* tanácstalanul áll a nagy világalakító küzdelem előtt: vajon különb lesz-e az Új a megszokott réginél? Szó sincs itt „heurékás” jövővárásról; ellenkezőleg – ez a korosztály nem bízik a Jövőben. Szerzőnk úgy érzi: „intertotális félreértés vadporontyai”-ként, az „interglobális félreértés vadhajtásai”-ként elárvultan, magányosan „úsznak a semmiben”. „Nekünk itt nem lesz szezon / minket setétbe dugnak el / ahol zavarni sem tudunk. / Hát így vagyunk /.../ de hol vagyunk?”

A cikluscímeket is számítógépnnyelven adja meg a szerző, mintha ezzel is hangsúlyozni kívánná: egy „belterjes” körhöz szól csupán, a rokonlelkekhez, az ifjakhoz, hiszen megértést másoktól úgyis hiába várna. Egy hattételes verset egyenesen számítógépre komponál (Himuszok a Központi Számítógéphez). Mindeközben a „beavatottak” nyelvében beszél – értse, aki tudja... Látszólag neoromantikus alaphelyzetből indít: egy favágó járja a sűrű erdőt Szilviájával, kezében balta – vágja-nyesi a gallyakat. De szó sincs itt *József Attila* „favágó”-járól! Aki kicsit is tájékozott az ezoterikus szimbólumok körében, az azonnal felismeri: a ciklust erotikus jelképrendszer szövi át meg át; ugyanakkor nyilvánvaló: az érzéki sík nem képes áthidalni azt a szakadékot, amely a két „együtbolyongó” között feszül. „Amit léleknek hívnak: elveszett”. No de milyen perspektíva nyílik azok számára, akik lélek nélkül, az érzékiség sivár paradicsomába alámerülve szeretnék életük alapkérdéseit megoldani? „Szelíden, lassan ég / felé törő utam leáll. / A cél után. Pokoltanyán.” (Szelíden, lassan)

Költőnk vacog az „ezredvégi szélfuvás”-ban. Lakótelepi „betonbunkerek” lepusztult világa veszi körül; sörtócsák, fullasztó szeretkezések és az azt követő elkerülhetetlen csömör, a lefokozott élet méltatlansága szorítja gúzsba. A „normálisok” világában inkább a „bolond” szerepét vállalja, hogysem elvegyüljön a tömeggel: nem akar hasonulni a „józanok” és „közepesek” kiszámított-kiürült, „mértéktartó” konvenció-rendjéhez. Ezért magányos. Épp-úgy, mint minden korok bensőleg igazán elszánt költője. Ezért remény nélküli is, hiszen ismeri a múltat és sejtí a jövőt. „A bolod / nagykorú lett. / Nem hisz már a gyógyulásban.” (Space)

A kívülállásban mégis van valami vigasztaló és felemelő. „Jó egyedül most. Távoli léptek / halk zaja. Szél zúg. / Végre csak én vagyok. Égtelen éjszaka, / hangtalan álom. / Láttam mindent”. (Ifjúság) A magány erősít: megnyugszik a lélek, s talán ebből fakad a megújulás... Valami végetért; ugyanakkor valami kezdődik. „Szakadt a zászlóm. / Nincs bennem szeretet. / Én csak én voltam / de nem leszek. / A kocsmá bezárt. / A kulcs / nálam van” (Nélkülem)

E halvány dac ellenére sem ível fel a kötet hangulata. A záróvers – *Poetica Fekália* – minden korábbi magyar ars poética visszavonása. Az ifjú költő *Vörösmarty*, József Attila, *Illyés Gyula*, *Faludy György*, s mások verseiből egy-egy félsort „bevág” saját szövegébe, de nem azért, mintha az ő nyomdokukon kívánna haladni; ellenkezőleg: megtagadja őket. Mint A. Leverkühn (Th. Mann) a IX. szimfóniát. Ők nem lehetnek többé minták abban a fullasztó, mélytengeri világban, amelyben az induló nemzedék alulra szorítva kapkod levegő után. Ifjú költőnk elhagyja tehát a „járt utat a járatlanért”, s nekivág az Ismeretlennek – mert a XXI. században a járt úton haldni többé nem lehet.

Hogy mit hoz az új évszázad/évezred? – ez még titok. Így hát Tomkiss Tamás nem is faggatja. Lezár valamit: azt tudja, hogy mit „nem”. Semmi áron. Talán abban bízik: egyszer majd – ő és nemzedéke – rátalál az „igen”-re is... Lehetséges, hogy nem – ez már egy másik kor válasza. (Kortárs K. 1998. Bp.)

Veres János

Ködből kilépő költő

A recenzióírás nem az én ügyköröm. Ne vegye hát senki zokon, hogy kissé letérek a kitaposott útról. A szubjektív tényezőkön kívül maga a tárgy is arra késztet, hogy ne kövessem a szabályos vonalrajzot. Olyan költőről lesz szó, akinek eddigi pályáját a legszélesebb befogóképességű optikai műszer is fölöttébb rendkívülinek, a maga nemében úgyszólván páratlannak mutatja.

Már a kezdés is furcsa: kerek negyven esztendő kell visszalapoznom irodalmi életünk fiktív emlékkönyvében.

A *Híd* könyvsorozatában 1937-ben látott napvilágot a „*Szlovenszkói magyar írók antológiája*” című kiadvány négy kötete, a nyitrai *Lówy-féle nyomda* gondozásában. Mind a négy részt *Dallos István* és *Mártonvölgyi László* szerkesztette. A tiszteletet parancsoló vállalkozás, mely az egész szlovenszkói írógárdát felsorakoztatta, külön ismertetést, elemzést érdemelne, minthogy az egyforma, szürkefedelű könyvek ma már bizonyosan nehezen megszerzhető ritkaságok. Az első kötet előszavából kitűnik, hogy a szerkesztők hosszú és kitartó munkával építették azt a hidat, mellyel széteső kisebbségi irodalmunk összekötése volt a céljuk.

Az első könyv azoknak a szerzőknek a műveit tartalmazza, akik 1937-ben még Szlovenszkon éltek és alkottak. A költők csoportjából elég talán *Győry Dezsőt*, *Forbáth Imrét*, *Darvas Jánost*, *Ásgúthy Erzsébetet*, *Sipos Győzöt*, *Urr Idát*, *Vozári Dezsőt* kiemelni. A próza műfaját pedig *Egri Viktor* mellett többek közt *Darkó István*, *Kaczér Illés*, *Palotai Boris*, *Sellyei József*, *Szombathy Viktor*, *Sebesi Ernő*, *Szenes Piroska* képviselik írásaikkal. A harmadik kötet cseh és szlovák írókat mutat be, közös síkba állítva Szlovenszko magyar fordítóit. Ez a gyűjtemény nyílt állásfoglalás a magyar-szlovák-cseh kulturális közeledés eszméje mellett. Egyfelől *Bezruč*, *Březina*, *Čapek*, *Hora*, *Jirásek*, *Lysohorský*, *Neruda*, *Nezval*, *Olbracht*, *Sova*, *Šrámek*, *Volker*, másfelől *Beniak*, *Haľamová*, *Hečko*, *Jesenský*, *Krasko*, *Fraňo Kráľ*, *E. B. Lukáč*, *Novomeský*, *Poničan*, *Rázus*, *Smrek* (a felsorolás nem teljes) művei alapján az olvasó képet alkothatott a két irodalom kincseiről. Ennek a kötetnek a társszerkesztője *Szalatnai Rezső* volt, s a tolmácsolás színvonalát *Berkó Sándor*, *Dallos István*, *Darvas János*, *Palotai Boris*, *Sándor László*, *Szalatnai Rezső*, *Vozári Dezső* és más kiváló műfordítók neve fémjelzi.

Mi most a *második* kötetre irányítjuk figyelmünket, mely az elszármazott írók és költők felé épít hidat, akik a tér és idő távlatán túl is hűek maradtak tájainkhoz. Az összeállítók e kötetben, *Marék Antal* társszerkesztői segédletével – ahogyan a bevezető sorok is jelzik – egyszersmind hidat vertek a szlovenszkói és magyarországi irodalmak fölé is, mivel az elszármazott írók zöme Magyarországon élt. A tartalomjegyzékből kiragadott nevek itt is tisztán érzékeltetik a hídtest vonalát: *Lesznai Anna, Bányai Kornél, Komlós Aladár, Peterdi Andor, Kóbor Tamás, Schöpflin Aladár, Kassák Lajos, Zsolt Béla, Szép Ernő, Féja Géza, Simándy Pál* jelentik a főbb pilléreket.

A kötet 53. oldalán olvashatjuk *Habán Mihály* nevét, aki öt verssel szerepel a könyvben. Azok a kevesek, akik e név hallatán ma felkapják fejüket s visszarévednek régi olvasmány-élményeikre, már hajlott korúak. A kicsiny kört csak a Habán-család tamásfalvi ismerőseivel és Habán Mihály volt pályatársaival bővíthetjük némiképp.

A szűkszavú tájékoztatás szerint Habán Mihály 1907-ben született, gyermekéveit Liptószentmiklóson töltötte, s az új magyar líra „sokat ígérő értéke”.

A versek – főként az „*Egy kutyá halála*”, a „*Tárogató szól a hegyen*” és a „*Tánc*” címűek – bár *Whitmann* és *Kassák*-művek talajáról rajtoló, de már öntörvényű és kiforrott alkotóegyéniség arcélét vetítik elénk. Harminc éves volt az antológia megjelenésekor, s három évvel korábban – tehát 27 évesen – bocsátotta közre első verskötetét. Az egykori értő olvasók közül aligha hitte volna el valaki, hogy igen sokáig az lesz az egyetlen létező Habán-könyv. A szlovenszkóiak a hazai lapok hasábjaink már előzőleg is gyakran találkozhattak a nevével, később pedig a *Válasz*, a *Kelet Népe*, a *Budapesti Hírlap* közlései következtek. A háborús években a *Budapesti Hírlap* mellékletének szerkesztőjét megrovásban részesítették a „*Magyar ég alatt*” című Habán-vers közlése miatt, s ettől kezdve a költő nem lépett többé a nyilvánosság elé.

Én csak az ötvenes évek vége felé szereztem tudomást mindezekről a tényekről, sőt magáról Habán Mihály létéről is. Akkor már régóta gépészmérnökként dolgozott a hatalmas csepeli gyárban.

Sokat töprengtem elhallgatásának rejtélyén, vagyis inkább a visszatérési szándék elmaradásán, mert az elnémulás – ha csupán átmeneti – több okkal is magyarázható zűrzavaros korszakokban.

Hová soroljam ezt az egykötetes költőt?

Azok közé-e, akiknek életében csak ifjúkori kedvtelés volt a versírás?

Ennek ellentmondott a versek színvonala.

Csodagyerek volt-e, aki kölyökként üstökösökkel akart versenyezni, majd másfajta ka-landokba ragadta szenvedélye?

Ez a verzió sem helytálló, mert érési periódusa meglehetősen hosszúra nyúlt, mégis megfontoltan, türelmesen kivárta azt az időt, amikor megfelelő vértzetben állhatott ki a porondra.

Esetleg valamely külső, a személyétől és akaratától független botfülű erők kényszerítették félrehúzódsra?

Életviszonyairól értesülvén ezt az eshetőséget is ki kellett zárnom.

Sorsom alakulása folytán a hatvanas évek első felében személyesen is megismerkedtem vele, s családjának és rokonságának több tagjával. A rokonok oly könnyed hangnemben

csevegtek Habán hajdani „poétáskodásáról”, mintha egy idilli, ám sűrű ködbe merült diákkori szerelmi históriáját emlegetnének, amelynek emlékét csak néhány sárguló fénykép őrzi a családi albumban.

Amidőn azután csepeli házában együtt ültem vele a terített asztalnál, s gyönyörű és nálánál jóval fiatalabb felesége mosolyogva rakta elének az ételt és italt, lassanként formálódni látszott a válasz nyitott kérdésekre. Sok mindenről beszélgettünk – mérnöki munkájáról, két lányáról, gondosan ápolt kertjéről –, s miközben, *Petőfi*vel szólva, fokról-fokra megtanultam eszét tisztelni és szívét szeretni, csak tapintatosan és óvatosan szőttem bele a barátivá melegedő társalgásba régi verseit, a hajdanvolt időket. Önnön költő-mivoltáról úgy beszélt, mint egy rég lezárult dologról, amit ő maga sem vesz már komolyan. A könyvszekerény polcai azt a benyomást keltették, hogy olvasóként sem érdeklí különösebben a költészet. A Gömörben töltött vakációkat, az egykori Rima-menti élményeket, a falusi embereket és púpos kazlakat viszont megkapó nosztalgiával idézte föl emlékezetében. Az eltelt évek folyamán egyébként a munkásokkal is bensőséges kapcsolatba került, nemcsak foglalkozása, hanem házassága révén is. Tíz évet nyugodtan letagadhatott volna életkorából. Inas, izmos testalkatán meglát-szott, hogy diákkorában bokszolt és birkózott.

Másodízben a budai Tóth Árpád sétányon járkáltunk, majd a szinte trópusivá váló nyári hőség elől egy kisvendéglő kerthelyiségébe húzódtunk, habzó sörrel próbálván enyhíteni tikkadtságunkat. Estig együtt voltunk aznap, s jöllehet az irodalomról kevés szót ejtettünk, egyre világosabb fókuszba tevődött a kép: Habán Mihály a mérnöki pályát és a családalapítást, a családdal való törődést nem tudta összehangolni az irodalmi tevékenységgel. Elhivatottságába vetett hite nem volt oly mély, hogy éjszaka körmölgjön, vagy a polgári foglalkozása és családja rovására folytassa az írást. Lelkileg kiegyensúlyozott ember – gondoltam magamban –, túl van a dilemmákon, a neurózisnak semmi nyoma rajta.

Más alkalommal agg édesanyja Csarnok-téri lakásán poharazgattunk; hetenként egyezer beutazott a helyiérdekű vonattal Csepelről az anyjához. Szerénysége és közvetlensége kellemes atmoszférát teremtett eszmecezerénkhöz az ódon bútorok között.

Hatvanadik életévéhez közeledve, egy nyáron elhozta a feleségét a palócok földjére, hogy megmutassa neki a már Rimaszombat városrészét képező Tamásfalvát, ahol gyermek- és ifjúkorában oly szívesen időzött, a paraszti sorban élő Habánoknál. Leplezte érzelmeit, de nyilvánvaló volt, hogy gondolatban a rimában lubickol, a csűr padlásán bujkál, a Zsánópatak partján kóborol, a vasvilla nyelét markolja. (Tudni kell ugyanis, hogy az ő falusi vakációzása eltért a kor „zsinórmértékétől”: félmeztelenre vetkőzve, komolyan és hasznosan részt vett a mindennapi munkában a rokonok portáján.)

Aztán megszakadt a közvetlen kapcsolatunk (életgondok, betegségek folyamaként), így másoktól értesültem anyja haláláról, lányai férjhezmenéséről, s arról, hogy már nyugdíjas-ként ápolgatja kertjét, múlatja az időt unokáival.

Lefelé kerekítve, egy évtized telt el utolsó együttlétünk óta, amikor hírért vettem, hogy Budapesten kiadták Habán Mihály válogatott verseit. Az első pillanatban azt hitte, véletlen névazonosság tréfál velem, új, fiatal költő toppant az olvasóközönség látószögébe. De hát a fiatal költők nem válogatott versekkel kezdik a pályájukat! Bármily meglepő: a szerző csak az én Habán Mihályom lehet!

Miután közös barátok útján eljuttatta hozzám – kérésemet megelőzve, érintkezésünk sokévi szünetelése után – a nekem félretett és dedikált könyvpéldányt, rögtön megértettem: itt a helyesbítése a Csepelen, Budán, Csarnok-téren levont következtetésemnek.

Annak idején pontatlanul mértem föl a helyzetet.

Habán Mihály sohasem bírta teljesen legyűrni egészséges írói becsvágását, a viadal 69 éves korában „vereséggel” végződött, kétségtelenül tanúsítja ezt *A Föld szépsége* című kötet, melyet a *Szépirodalmi Könyvkiadó* bábáskodása és a híres gyomai Kner-nyomda jóvoltából, ime, a kezemben tarthatok.

A verseiben többször visszatérő „búvópatak” szónál nem választhatok hasonlatnak találobbat: Habán Mihályban, aki a kötet fülszövege szerint „az életet igazoló lélek magányos krónikása” szeretett volna lenni, évtizedeken keresztül búvópatak rejtőzködött, mely olykor felszínre is tört a lélek karsztlabirintusából, ám hogy ezt rajta kívül ne tudja meg senki, arra nagyon ügyelt a létállandóság fenntartásának kényszerűségében élő költő. Nyugdíjba menetele után több időt fordíthatott az életmű során való töprengésre, rendezni kezdte régi verseit, újakat írt hozzájuk, s végül úgy döntött (be jól tette!), hogy véglegesen kiengedi fogságából a búvópatakot, s a folyása mentén most már bennünket is bevezet költészetének sok szépséget kínáló cseppkőbarlangjába.

Az elmondottak alapján megfajtható: jogosan neveztem-e fentebb rendhagyónak e költői pályát, melynek az 1934-ben kiadott első kötet után az 1976-ban megjelent második (válogatott) versgyűjtemény lett a soron következő állomása. A kötet váratlan megjelenése akkor is felajzott volna, ha nem ismerném személyesen a költőt.

Halogatnom kellett a recenzió megírását, hogy higgadtan vázolhassan föl Habán alakját, s tárgyilagosan ismertethessem *A Föld szépsége* című könyvet.

A kötet borítóján, a szerény önvallomást kiegészítő kiadói eligazítás szokatlan hangú, izgalmas olvasmánynak mondja a verseskönyvet, hangsúlyozva, hogy a költő panteisztikus élet- és természetimádata a Föld szépségét zengő kórusművé lényegül a könyv lapjain. A körülbelül negyven év alatt írt versek valóban szinte egyetlen, többszólamú műként vonulnak végig az aránylag vékony, mindössze 145 oldalas kötetben.

A könyv izgalmassága nem csupán abból fakad, hogy – amint az egyik versben is olvashatjuk – annyi idő múltán hirtelen „fölszakad a rejtő köd és magány”. Az olvasó izalmát Habán Mihály költészetének meglepően modern volta hatványozza.

Örkény István azt írja egyhelyütt, hogy nem nagyon szereti a „modern” szót, mert belefér sok minden, ami nem bele való, és kilóg belőle sok mindenféle, ami annak nevezhető. Úgy véli, a modernség kulcsa a jelenlét, jelen lenni pedig annyi, mint otthonra találni az időben.

Kormos István szerint modern magyar költő csak az lehet, aki elfogadja a hagyományokat.

Habán Mihály költészetének modernsége okos hagyománytisztelettel ötvöződik, s a hagyományos jegyek nem minősítik le, hanem egyénítően és hitelesítően hatják át verseit. (A neoavantgardizmus ingerlékenyebb hívei talán felszisszennek a kötetben elég sűrűn előforduló nász, ajak, fény, láng, lant, tündér stb. szavak láttán, ám nem szabad figyelmen kívül hagyniok, hogy Habán nem most, hanem a harmincas években csatlakozott az új ösvényeket vágók táborához.) Habán tudja, amit *Leonardo da Vinci* is hirdetett: a precíz körvonalakkal a valóságnak csak holt mását lehet létrehozni, az eleven valóság felidézéséhez „zavarosságra”, többértelműségre van szükség. De tudja azt is, hogy hol a határ, amelyen

innen a befogadó (olvasó) nem nézi a verset megfejthetetlen rejtvénynek, s ismeri azokat a formai együttthatókat is, amik a verset verssé teszik. További dicsérendő vonása, hogy csak olyasmiről ír verset, ami mélyen megihletti, s amit más műfajban nemigen lehet kifejezni. Ez az alapelv megóvja a hamis intonációtól és az erőltetettségtől, s ez alakítja mintegy zenei fogantatásúvá líráját. Modora s tartása eredendően férfias, föllépése mégsem bántóan érdes vagy hetvenkedő; a sorai közül kitekintő férfiarca a lét örömeiért vívni tudó, s az élet keserveit, a halál kérelhetetlenségét sipánkodás nélkül tudomásul vevő karaktert tükröz. Költészetének e fő jellemvonásai révén természetyszerűen otthonra lel a mában: művészi megnyilatkozásai úgy hangzanak a jelenben, mint – a kötet mottóversét idézve – „boldog vizek hullámverése a gránitpartokon”.

A kötet nincs ciklusokra tagolva, a versek keletkezési idejét csak elvétve tudatja évszám s csupán néhol tartalmi támpont, mindazonáltal a kötetben nyomon lehet követni a múltó időt. A költő munkássá kronológikus rendben tárul elénk, s bár a mezsgyék nem élesek, ciklusok híján is kirajzolódik az eddigi életmű három fő szakasza.

Az első tétel megközelítőleg a harmadát teszi ki a kötetnek s a régi verseket öleli fel. Az 1937-ben kiadott antológiából ismert *Tárogató szól a hegyen* és *Egy kutya halála* is erről tanúskodik.

A pályakezdes időszakának verseit a lélek tatományában lobogó tüzek hevítik, a költő „fénylő sugárzásban” jár, s a szárytördelő körülmények közöpette is örvendezve hirdeti, hogy „csodálatos az élet szépsége a földön”. A *Szellemistenek dala* című, sodró ritmusú vers a költői hivatásra való ráébredésről szól, egy belülről jövő hűvös hang biztatása lüktet benne. A *Tavaszi vihar* baljós látomásai után a gyümölcsérlelő, növekvő fény ünneplése villódzik, a tavasz pedig a természet tobzódó pompáját magasztalja, s szerelemre buzdít. A barackfáról írt sorok jól példázzák, miként lehet a hígításra csábító mondanivalót is karátos verssé hangszerelni.

Az eleinte csak részlet-felvillanásokban jelentkező szerelmi motívum a továbbiak során a versek fő témájává lép elő. A költő a nő utáni vágyakozást trópusi éjhez hasonlítja, s a *Változás* már a beteljesülés tényét közli. Habán Mihály a nemiség megjelenítésétől sem fél, ám őszinte s kényeskedéstől mentes érzékisége sohasem parlagiasodik szeméremsértő hivalkodássá. A *szerelem himnuszából* című, himnikus lendületű versben a szerelem forrásként fakad föl a föld színén, s „beillatosítja a tér négy útját és az idő folyását”. a vágyak ereje, a női test s a nász csodája utakat, erőműveket és kohókat épít, s az egész mindenséget megmozgatja. Rövidített parafrázisa e költeménynek a *Himnusz és ima*, melyben a szeretett nő szemének „kék és zöld lánggal égő csillagkútja” szentesíti azt a törvényt, hogy a szerelmet csak lélekmélyi érzelmek nemesíthetik teljessé. A *Símogatás* tisztán sugározza az igazi szerelem ismérvét adó lélek-test kölcsönösséget.

A parttalan, az egész világot egybeölelő szerelmi kitérülések szomszédságában feszesen kötött formájú versek sorjáznak, kifejtven tartalmukkal, hogy a szerelem itala nemcsak örömmel részegít: sokszor epésíti fájdalom és kétely. A *Búcsú és visszatérés* ismét egy nagyobb lélegzetű darabja a fiatalkori szerelmes versek láncolatának. Nem süt belőle az előző Habán-versek futótüze, egy nagy élmény tapasztalatait és tanulságait összegezi a költő, a hiány, az elválás fájó sebeiről vall férfias sorslátással, majd kitaró s türelmes küzdelemre készülve határozza el:

*S hogy visszatérjek, bejárom újra érted
a fényivó éj kivájt alagútjait.*

Az *Angyali üdvözet* és a *Bilincs* gyengéden-bölcs meditációk a szerelemről, omlatg létezésünk megújító eleméről. Az *Erdei út*-ban a szerelmeseket a vérükké váló természet mint „eleven hullámok gyűrűje” övezi, s az ölelés tüze a halál keserűségét is elolvasztja. A *Hold előtt* hat sora az ifjúság tűnékenységének tudatosítása, de két lappal odébb ismét boldog vándornak érzi magát a költő, s izes és színes létörömmel jegyzi el őt a hajnali horizont.

A *Kukoricák éneke esőben*, az *Alkony a tanyán*, a *Balaton* az embert koszorúzó tág világ részleteiről készült közelképek, s a gabonakazlak roskadozása és a „gazdátlan magyar éj” már a kor vészterhességét és a korabeli társadalom torzulatait ábrázolja. A *Pusztá mellett* című versben az uradalmi kertek fölött a summások szomorú dala száll, a cselédek sós ve-rejteké a városokra hull, s míg az üdülőhelyeken gazdag delnők nyaralnak, a mezőkön a szegények bánata kolompol. Az igazságtalanságok léleksorvasztó közegéből a költő a gyerekek színtereire vágyik vissza. Ez a sóvárgás, mely a *Nyári emlék*-ből is erősen kicseng, művészileg a *Gyerekkori táj dicsérete* strofáiban éri el csúcspontját. Habán az alcímben Tamásfalvának ajánlja a verset, saját hajdani alakját idézi az út, a víz, az ég:

*Az otthon ez, a fénybe tűnt,
Felejtetetlen s elhagyott:
A boldog gyerekkor alszik itt
Kőben és virágban mindenütt.*

A *szerelem dalai*-ban – a cím is előrebozsátja – a dalformával kísérletezik a költő. Sajnos a próbálkozás nem mondható sikeresnek, a strofák sok helyen Petőfi-versek halvány utánérései. Jobb lett volna az etüdök közül csak a hatodikat bevenni a kötetbe, önálló versként.

Az apró s a kötet egészének szempontjából jelentéktelen csorbát nyomban elfeledteti a *Nyári éjjel* című finom szonett s a *Tánc sötét mélységek fölött* nászra hívó esti zenéje. A költő a világot fenyegető végromlás víziójával is a szerelem s a természet hatalmát állítja szembe. A remek *Naphimnusz* túllép a tüzelő égitest dicséretén: jelképes párviadal a hazugság sötétsége és a fényesöt kérő élniakarás között.

A nyilvános szereplést megszakító *Magyar ég alatt* (1941) a vészes jóslatok vérlucskos beteljesülését regisztrálja. A fegyverzajos világ bomlás, a csizmatalp alá szorult emberek kínja, a kiszolgáltatott nép boldogtalansága oly mély sebeket ejt a költő szívéen, hogy nem tud már beszélni sem, szájából sár csurog, halálra hajsolt vaddá benu, torkát láthatatlan hurok fojtogatja. Szorosán kötődik ehhez a vershez a *Ködös éjben*, melynek *Radnóti* idéző ritmusában siratódalok zümmögnek, az ágak halottak csontjaiként csattognak az éjben, s jeges álm ölel át mindent. A költő már csak emlékeiből él. „Imbolygok, mint az árnyék” – mondja, s az ifjúkori Gömör arany tájain, az erdős pokorági dombok közt szeretne elrejtőzni.

A *Feleségem köszöntése* és a *Béke* című versektől számíthatjuk azt a korszakot, melyben a magánéletbeli révbeérkezés, a műszaki munka, a családalapítás lett Habán sorsának meghatározója. Béke, nyugalom, szeretet veszi körül, s az „oldott kötöttségben” kertjének virággyai alá buk-nak „a mélység üregeit járó búvópatakok”. Az *Élet, halál és megdicsőülés* tizenkettes, páros rímű sorai az addig megjár életutat summázzák. Régi vágyak és remények, a természet üde képei s hangjai, ijesztő romok és sírhantok, vérerekben sodródó csillagkalauzok épülnek lírai színsorrá a katarzisos végkövetkeztetéssel azonos záróakkordig: *Időtlenné váltam az úttalon úton.*

Ezek már a csigaházban zajló tusakodás évei. E hosszú pályaszakasz mennyiségileg aránytalanul csekély termése pregnánsan elárulja, hogy csak a láttatás vágya vonult védelmi állásba Habánban, tehetségének és fogékonyságának minősége azonban nem csökkent (e tekintetben módosítanom kell az önvallomása sorait). Nyomósan bizonyítja kvalitásait két nagyhatású vers, a *Nyári reggel a Balatonnál* és a *Ének a szerelemről*. Az előbbit bátran rangsorolom a Balatonról írt legszebb versek közé.

*Telt nap eget azúr zománcot
A földet óvó légburokra,
S a vízbe süllyedt égi szférán
Áttör a föld zöld lángolása.*

Akárha Egry József olajpasztell balatoni képeit nézné az ember, azokon egyesül a lélek és látvány oly módon szivárványló párázattá, mint Habán versében. A másik említett versben a gondolatiság dominál, a hangvétel lefogott, s a költő bensőjén átszűrt élmények a szerelem lírai anatómiájává szellemülnek.

Számos idetartozó versből kiejlik: az évek múlása, a földi létidő fokozatos zsugorodása arra ösztönzi a költőt, hogy immár búcsúzkodásra készen nézzen „a végtelen csend hídja” felé. Karja még nem emelkedik visszaintésre, de a mozdulatot már izmaiban érzi. A múltat költögeti mélyen átélt áhítattal, szordinós hangon emlékezik egy Etel nevű lányra. Az egykori tüzek helyén hamvadó fénypor hunyorog, az erdőben „egyre hűvösebb homály” lapul. Távolodnak a hajók, szigorúbb napok jönnek, „s az elhagyott útra senki sem térhet még egyszer”.

A kötet harmadik része az újrakezdés eltökélésének, az ő szavaival élve a „hívó fényjelek” diadalának dokumentuma. Itt egy verscímben az 1969-es évszám nyújt hozzátétőleges időbeli felvilágosítást, a mondandót illetően pedig az *Őszi elégiák* barnássá sötétülő színezése. „Már csak emléke kísért a hajdani áradásnak” – írja Habán, a rügyfakasztó kóborlások, s a „virágtajtékos hullámok” idejére gondolva a dérszóró őszben.

Nyomokat keres az avarban, s a régi társak árnyseregéből kiválik az 1945-ben elhunyt Sáfáry László sziluettje, aki a *Kórus* című folyóirat kiadását kezdeményezte, s a szegényparasztok, tutajosok, favágók sanyarú életéről írt balladákat.

Habán Mihályt makacs nyugtalanság űzi előre-hátra, kiégett napjai újra lángra kapnak; eltűnt rokonok, barátok, nők népesítik be képzeletét, az éber lét és a tűnő öntudat kettőssége megindítóan szép strófákat csal elő tollából. Az elmúlással való szembenézés állandó tárgya e kései verseknek. A temetőben sétál, s a halottak „holdszélben zörgő koszorúi” az őt váró üreget is eszébe juttatják. Gyötri az eltávozottak hiánya, „a szemek visszajelző tükre vak marad”, némák a beomlott tárnák.

A lírai kifejezőerőt az öregedés sem emyeszti. A pályaalkony versei a legjelesebb ifjúkori művek szintjét is meghaladják, s szilárdan tartják a magasban az életmű ívét. Két monumentálisan nagy versben néven is nevezi két barátját, akik közvetlenül mellőle dőltek a megsimmisülés szakadékába. A *Keszi Imrét* búcsúztató költemény telített bizonyosság az idő-sződő Habán hasonlat – és képalkotó készségéről.

A távoli hang úgy emeli át az ébredésen a költőt, mint a kutyát a borzoló nesz; a romokat lávahamu és kozmikus por temeti be, a betonváros ingoványon ring, a hangszerek szava

ikaroszi szárnyalás, a korokat késnyitó bűnök sötétítik, a hamuban gyémánttá kristályosodnak a szerető szívek, a lélek műve a jelen kövezetébe vájja medrét ... Mindez csak ízelítő, nem másolhatom ide az egész verset. A *Téli napforduló*-ban legdrágább halottjának, szülőanyjának behavazott ravatala komorlik, ám a gyász ellenpontjaként belemosolyognak a képebe a költő unokái, akik fölött a jövő reményteli fényei ragyognak. S a befejező mondat: „Ő, milyen borzalmas és csodálatos ajándék az élet.”

A kötet végén zsoltáros elmélkedések foglalják egységes egészbbe az emberi sors feloldott kontrasztjait. „Az élet felépíti temetőit benned” – írja a költő, s a csüggedés homályát beara-nyozza a Föld örök szépsége. Glóbuszunk forgása „sötét éjekre fénylő nappalokat derít”. A folytonosság megállapítása világos:

*Elhagyott partjaimon virágvető sarjak
Iggennel felelnék
Minden szenvedésre.*

A lélek forrásaiból madárdal hallatszik, s a porladó jelenen áttetszik a holnap, amikor majd a távozók helyett mások köszöntik a szírombontó tavaszokat. Az *Utolsó zsoltár* című versben a költő az evilági lét peremén áll, levetni készül földi ruháit, s a mindenséget testálja ránk.

Habánt költői alkata visszatarotta attól, hogy verseivel forradalmár módjára a közéleti csaták mezején hadakozzék. De lírájában, viselkedésében nemes humanizmus, mély demokratizmus nyilatkozik meg, s mindenkor ott állott a szociális kérdésekkel foglalkozó kortársak közelében. Alakja csak látszólag magányos: életigenlése, békekívánása, az élet örömeit ünneplő lelkesedése, nehéz próbákat kiálló szívóssága nagyonis hozzánk szólóvá eleveníti líráját.

Habán Mihály hetven éves. Hadd szánjam hát e vázlatos ismertetést egyúttal születésnapjókívánságnak, megtoldva azzal az üzenettel, hogy értjük és magunkévá tesszük szép testamentumát, de még korainak ítéljük. Várjuk következő kötetét s még inkább a válogatott versek új terméssel gyarapított második kiadását. Egyebek közt azért is, mert könyvét már Budapesten is nehéz felkutatni, s nálunk – sajnos – nem is árusították.

Csanda Sándor „*Első nemzedék*” című könyvéből kimaradt Habán, s ezen senki sem csodálkozhat, hiszen egyrészt elég korán kiiktatódtt regionális irodalmunk keretéből, másrészt Csanda nem tudhatta, hol volt, mit csinált Habán Mihály a negyvenes évek elejétől 1967-ig. Csanda célja különben is az úttörés volt, nem pedig a végleges számbavétel. A válogatott versek megjelenésével minden tisztázódott. Habán Mihály költészete helyet kér a cseh/szlovákiai magyar irodalom történetében, mivel poézisének gyökerei a lipitói, gömöri földből táplálkoztak, s máig is eltéphetetlen szálak kötik pátriánkhoz.

S a történeti nyilvántartás sem elég. Üdvös lenne, ha sokan olvashatnák verseit, mert munkássága és neve – ez ma már vitathatatlan – több, mint krónikákban megörzendő hozadék. *Köszöntő* című verséből melegen csobban ki az aktív jelenlevőség óhajta:

Ó, véreim, milyen jó lenne örökre itt maradni!

Ez a verssor tágabb vonatkozásban is arra figyelmeztet bennünket, hogy a hagyományélesztés terén sok még az adósságunk.

(Rimaszombat, 1977)

Utóirat - 1998:

Fenti írásomat 1977-ben elküldtem pozsonyi irodalmi folyóiratunk szerkesztőségébe, ám közlésére nem került sor, a választ sem kaptam a megjelenés elmaradásának okáról. Rendhagyó recenziómmal tehát nem sikerült kiléptetnem a költőt a ködből.

Megérzésem, hogy Habán Mihály előbb-utóbb újra jelentkezni fog kötettel, megvalósult. 1980-ban napvilágot látott *Üzenetváltás* című kötete, ismét a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, **Illés Endre** és **Huszárik Zoltán** láttatásával, bőségesen igazolva poétai kvalitásait.

Amint a fűlszövegben a költő maga írja: összegző versek ezek, régi korok beemelése a jelenbe és a mai kor elmerítése a múltba. A fűlszöveg azt is tudatja, hogy előző, *A Föld szépsége* című könyve Magyarországon megérdemelten élénk visszhangot váltott ki.

Tájainkon sem az a könyv, sem az *Üzenetváltás* nem tudta kibontani őt a sűrű homályból.

Sajnos, Habán nevét a cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikonában (1997) is hiába kerestem. Neve, munkássága, életműve továbbra is hiányzik kultúránk, szellemi életünk értékeinek tárházából.

Habán Mihály már nincs az élők sorában. Szépséges felesége megelőzte a halálba vivő úton (ádáz betegség ragadta el), így utolsó éveit nélküle élte le az idős költő.

Mintegy palackpostaként, én most újból útjára bocsátom több mint húsz évvel ezelőtt írt smertetésemet, ezzel a kései utóirattal megtoldva. Remélve, hogy valahol valaki kihalássza, s „nyilvántartásba veszi” Habánt. Hogy ezáltal teljesüljön egy régóta esedékes teendőnk, s a holt költő (aki mélyen vallásos, a túlvilágban hívő ember volt) verseinek köntösében, az ő szavaival élve – az emlékek hídján – visszatérhessen hozzánk, műveivel díszíteni segítve a szülő és indító tájakat.

SZOMSZÉDSÁG ÉS KÖZÖSSÉG

N. László Endre

Kibékülők Hviezdoslavval...

1968-69 telén hiánycikk volt Csehszlovákiában a kisebbségi jog, szovjet katonából, tankokból viszont több volt a kelleténél. De csak a kelleténél ... Amikor hirtelen-váratlanul bevonultak, az öreg csallóközi aranyosó ezt így fogalmazta meg velős rövidséggel:

- Köllött ez nekik! (Mármint a csehszlovákoknak.)

Szó, ami szó, akkor is igaza volt, mint általában mindig. Nagyon bátran fickándoztak, s csak kinevették északi szomszédaink azt, aki megjósolta nekik:

- Budán már volt kutyavásár, de lehet még Pozsonyban és Prágában is!

A csehszlovákok egyre ugyanazt hajtogatták: „... a felszabadító ... a nagy szláv testvér!”

Hogy ne hasonlítsuk Csehszlovákiát Magyarországhoz! Az egyik győztesként, a nagy Szovjetunió szövetségeseiként került ki a második világháborúból, a másik pedig vesztesként!

Vígan ficánkoltak tovább. De most aztán ők is elmondhatták pianisszimóban, amit a magyarok már jóval korábban: „*Jobb volt tavaly, nem volt davaj!*”

Akkor mentem főszerkesztőmhöz azzal az ötlettel, hogy csinálók Árvában (Orava) egy szép képes riportot. Mivel ez ártatlan dolognak tűnt, mindjárt bele is egyezett. Major elvtárs csak azt kötötte ki, hogy a szovjetekről szó sem essék benne, meg hogy jó, címlapra is megfelelő képeket csináljunk ...

Nem mondhatnám, hogy volt kész tervem, inkább a szerencsémben és a véletlenben bíztam. Találok ott egykét érdekes riporttémát. Örültem annak, hogy viszontláthatom édesanyám szülővárosát, Zsolnát. S ez a kiutazás jó alkalom volt arra, hogy legalább néhány napig ne lássam a szerkesztőséget, ahol az ülésbe már belefájdult a fenekem.

Egyetlen bajom az volt, hogy egy végtelenül lassú és bőbeszédű fotóst kaptam, aki egyébként nagyon jó fiú volt, de naponta órákig - a legnagyobb részletességgel - beszélt emésztési problémáiról.

Pavel Országh Hviezdoslav a legnagyobb szlovák költő és műfordító. Felsőkubinban született. Középiskoláit Miskolcon és Késmárkon végezte, a jogot Eperjesen. Eleinte magyarul írta verseit. Szlovákra fordította az Ember tragédiáját, Arany balladáit, Petőfi több versét. Ezekért a Kisfaludy Társaság külső tagjává választotta.

S ami a legérdekesebb, megszületett a legenda Hviezdoslav és Petőfi barátságáról, pedig Hviezdoslav Petőfi halála évében született!

Másnap körülnéztünk Zsolnán (Žilina), s megállapítottuk, hogy ott bizony már senki nem beszél magyarul. Amikor az első világháborút megelőző években még ott éltek anyai nagyszüleim és 1906-ban ott született Édesanyám, Zsolnán mindenki beszélt magyarul, s így eshetett meg, hogy sem ők, sem az anyám egyetlen szót sem tudtak szlovákul.

Lám, mi minden megtörténhet hatvan év alatt!

Nekünk ezer esztendő nem volt elég arra, hogy a Felvidék lakosságát elmagyarosítsuk, hiszen ez nem is volt sohasem a célunk, nekik elég volt hatvan, hogy a magyar falvakat és városokat elszlovákosítsák ... Ez az a bizonyos „erőszakos magyarizálás”, amit *Okály Dániel* úr, a *Matica slovenská* elnöke a hatvanas években a legelvakultabb gyűlölettel emlegetett! ... Ez volt az ok, hogy Zsolnáról nem is írtam semmit. Nagy hirtelen úgy döntöttem, hogy inkább Árva várát nézzük meg alaposan. Ugyanis akkor éppen egy, a várral kapcsolatos, nálunk ismeretlen Mátyás-mondán dolgoztam. Ennek rövid tartalma a következő.

Nagy királyunk 1474-ben foglalta azt vissza - több más várral egyetemben - *Komorovszky Péter* rablólovagtól. Harcedzett martalócaival együtt a zsoldjába fogadta, hogy azután már a jó ügyet szolgálja. Részben ez a keményen megfegyelmezett csapat képezte aztán a híres fekete sereg magvát. Ez az egyik monda, de van egy másik is.

Ennek szenvedő „hőse” *Várday Péter* kalocsai érsek (*Várdai, Váradi Péter*, de *Várda Adorján* néven is találunk rá utalásokat történelmi írásokban), akit - mint árva gyereket - *Vitéz János* nagyváradi püspök fogadott udvarába és neveltetett. Mátyás udvari kancellárjává tette őt meg, de 1484-ben - politikai okokból - Árva várába záratta, s akkor mondta: ARVA FUISTI, PETRE, ARVA ERIS, ET IN ARVA MORIERIS. Árva voltál, Péter, árva vagy, árvaként halsz meg.

A nem egy esetben elfogult *Révai Lexikon* erről azt írja, hogy Mátyás ismeretlen okból záratta őt be. Pedig alapos oka volt rá. A kancellár óriási politikai baklövést követett el, s ennek következtében *Bajazid szultán* átkelt a Dunán, s 1484-ben eloglalta Kiliát és Dnyeszterfehérvárat. Az érsek ugyanis rosszul fogalmazta meg a szultánnal kötött szerződést, miközben a király a nyugati határon volt lekötve. Ekkora tévedést a király nem bocsáthatott meg! *Várday érsek* csak Mátyás halála után szabadult börtönéből és haláláig hű emberre volt II. Ulászlónak. (1500-ben vagy 1501-ben halt meg.)

Csodálatosan szép látványt nyújt ma is Árva vára, melyről *Nagy Miklós* azt írja, hogy „a 432 láb magas hegy tetején épült”. Sajnos, az ott készített képek közül egyetlen egy sem sikerült, s erre a fotósom érdekes magyarázatot ötlött ki!

- Láttad Zsolnán azt az orosz tisztet, aki úgy megnézett bennünket, amikor fényképeztem? Nos, a kezében volt egy kis masina, mely sugarakat bocsát ki, s azok elégetik a filmet, hogy ne fotózhassuk az oroszokat! ...

Csak nyeltem egy nagyot, keserveset, mert voltak neki ennél sokkal furább magyarázatai is. Az igazi ok az volt, hogy valamelyik bazárban már megint lejárt szavatosságú filmet vásárolhatott – féláron ... Mert hát ő ilyen spórolós ember volt ...

Szépen havazott, amikor Árva vára alól Felsőkubinba indultunk. Már régen szerettem volna eljutni a legnagyobb szlovák költő, *Hviezdoslav*, családi nevén *Országh Pál* szülővárosába. Ő ugyanis csodálója és fordítója is volt *Petőfi Sándornak*.

Kubin szállodájában szobát vettünk ki, majd városnézésre indultunk. Először a temetőt vettem célba, s csakhamar rá is találtam a költő szépen gondozott, de akkor már hófedte sírjára. Utána a művelődési otthonba vezetett utunk, a nagy meglepetésemre – bemutatkozásunk után – az igazgató magyarra fordította a szót. Elmondta, hogy Kubinban még sok idősebb ember beszél magyarul, s nagyok sok házban megtalálnám *Jókai* és *Mikszáth* összes műveit – ugyancsak magyarul! Ez igazán nagyon kedves meglepetés volt.

Sokáig beszélgettünk Hviezdoslavról, a magyar kapcsolatairól, majd együtt ellátogattunk a költőről elnevezett múzeumba, ahol annak egyik leszármazottja volt a vezetőnk. Amikor megtudta, hogy egy Pozsonyban megjelenő hetilap szerkesztője vagyok, s riportot akarok írni a nagy szlovák költőről és szülővárosáról, kedvesen, készségesen állt rendelkezésünkre. Megmutatta a költő használati tárgyait, kedves könyveit, kéziratait, versesköteteit, műfordításait, köztük a Petőfi versek szlovák fordítását.

Nem is tudom, melyik ördög bújthatott belém, akkor fogamzott meg bennem Hviezdoslav sírja megkoszorúzásának „sátáni” terve! ... s ez a terv nem hagyott nyugodtan.

Miután eljöttünk a múzeumból, először a városka virágüzletét kerestem fel.

- Piros rózsájuk van? – kérdeztem a csinos elárusítónőtől.

- Sajnos, az nincsen ... De vannak nagyon szép művirágaink.

- Nem, az nem felel meg! Nekem élő virág, piros rózsza kell. Hviezdoslavnak, a legnagyobb szlovák költőnek sírjára nem tehetünk művirágot! – mondtam, de mindjárt támadt is egy ötletem. – Ha én hozok rózsát, csinál belőle egy szép csokrot? Látom, sok szép zöldjük van ...

- Ha szerez valahol rózsát, szívesen megcsinálom a csokrot – hangzott a készséges válasz.

Ketten kétfelé indultunk - piros rózsza keresésre, s nekem kedvezett a szerencse. A járási csendőrparancsnokság épülete előtt csodálatosan szép piros rózsák virítottak bele a téli fehérségbe ...

- Ez kell nekem! - s már mentem is be az épületbe, egyenesen a parancsnok irodájába, és előadtam a mondanivalóm: -A Pozsonyban magyar nyelven megjelenő képen hetilap, a *Hét* szerkesztője vagyok – mutattam fel az igazolványom. Így folytattam: – Mivel temetőjünkben nyugszik a legnagyobb szlovák költő, aki jó barátja volt a legenda szerint a legnagyobb magyar költőnek, Petőfi Sándornak, szerkesztőségünk és a szlovákiai magyar kisebbség nevében szeretnénk Hviezdoslav sírjára egy szép rózsacsokrot tenni ... Csakhogy az itteni virágüzletben nincsen most élő rózsza ...

- Na jó, de ez nem virágüzlet, hanem a járási csendőrparancsnokság! – hangzott a szigorú, kioktató válasz.

- Ezzel tisztában vagyok, parancsnok elvtárs. De amikor megláttam épületük előtt a gyönyörű piros rózsákat, arra gondoltam, bizonyára adnának erre a célra néhány, mondjuk tíz szál rózsát ...

Erre kirobbant a parancsnok elvtárs:

- Hogyan képzeli?! Szó sem lehet róla! Mióta Dubčekék cirkusznak, maguk itt nagyon elszemtelenedtek. Menjen a fenébe – szerkesztőségével együtt –, ha jót akar!

Mentem is, de nem a fenébe, hanem egyenesen a járási nemzeti bizottság elnökéhez, s vele mindjárt sikerült szót értenem.

- Mikorra akarja a rózsákat? – kérdezte udvariasan.
- Holnap reggel ... Mondjuk kilenckor!
- Megkapja! – mondta, és már tárcsázott is:
- Itt a Járási Nemzeti Bizottság elnöke. Maga az parancsnok elvtárs?
- Igen, elnök elvtárs!

- Nos, éppen itt van nálam egy pozsonyi magyar lap szerkesztője. Képes riportot akar írni Hviezdoslavról és városunkról. Virágot akarok vinni Kubin legnagyobb szülőltének sírjára, de a virágüzletben nem találtam megfelelőt, viszont láttam a csendőrpáncsnokság épülete előtt ... Holnap reggel – pontban kilenckor – megy hozzátok a rózsáért! Legyetek hozzájuk készségesek! – mondta és rám kacsintott a telefonkagyló fölött.

A válasz igen rövid és nagyon csendes volt: egy katonás „igenis”.

- Elégedett? – kérdezte az elnök.
- Köszönöm, igen, de lenne még egy kérésem ...
- Ha nem teljesíthetetlen, szívesen segítek.
- A virágüzletben azt ígérték, ha viszek oda virágot, szép csokrot kötnek belőle. Én egyenesen oda viszem a rózsát. Tudom, hogy a nemzeti bizottságnak sok női alkalmazottja van. Azt szeretném, ha közülük a legszebb tenné rá a rózsacsokrot Hviezdoslav sírjára. Ugyanis a *Hét* címlapjára akarjuk a képet.

- Helyes, nagyon helyes ... annál is inkább, mert valóban sok szép menyecske és leány dolgozik itt. Behívom a három ... nem, a négy legszebbet, s aztán maga választ közülük!

Igy is történt. Választásom egy igazán nagyon szép szlovák leányra esett. Amikor megtudta, hogy egy fővárosi lap címlapjára került, majd a nyakamba ugrott. Boldogan ígerte, hogy másnap pontosan tíz órakor ott lesz a virágüzletben. Elmondta, hogy felöltöznék népviseletbe is, de ezt nem kívántam tőle, hiszen dermesztő hideg volt.

Este kollégámmal – mivel a pénznek szűkében voltunk –, kerestünk egy csendes, szerény kis borozót, ahol állítólag nagyon jó a konyha. Annyira ízlett, hogy fotós kollégám még duplázott is. Utána jó borocská mellett megbeszéltük a másnapi teendőket. Egyszerre csak átszól a szomszéd asztaltól egy bajuszos idős ember:

- Úgy hallom, magyarul beszélnek ... Maguk magyarok?
- Igen, azok vagyunk, Pozsonyból.
- Nem sérténem meg az urakat, ha átülnék az asztalukhoz?
- Csak tessék! Szívesen látjuk – mondtam barátságosan, arra számítva, hogy esetleg sok érdekes dolgot tudhatok meg tőle, amit a riportomban felhasználhatok.

Borissza ember volt ő is, s mint ilyen, szívesen beszélt. Elmondta, hogy pendelyes gyerekkorában járt már Magyarországon a bátyjával és az apjával együtt. Minden nyáron lejártak oda aratni, s hozták haza a kenyérnek valót ... s bizony olyan jól megtanult magyarul, hogy most, oly sok év elmúltával sem felejtette el. Odahívott asztalunkhoz még néhány magához hasonló korút, és fél óra sem telt bele, már énekelték a régi magyar katonanótákat, köztük olyanokat is, amiket mi nem is ismertünk. Štefán (István) bácsi egyszerre csak felállt, vigyázzba vágta magát és elkezdte énekelni a maga reszketős, öreg hangján a magyar himnuszt. Ez nagyon meghatott, mégis le kellett őt állítanom. Ha viszont nem akartam, hogy megneheztesen rám, bele kellett egyeznem, hogy új szlovák barátaink együtt éljenek:

„Kossuth Lajos azt üzente,
elfogyott a regimentye ...”

Akaratlanul is könnyek szöktek a szemembe, hiszen ezek az öreg, sírjuk szélén álló szlovákok igazán olyanok voltak, amilyeneknek Jókai és Mikszáth leírta őket. Olyanok, hogy sok magyar tanulhatott volna tőlük – emberséget ...

De azt is láttam, hogy az étterem sarkában néhányan sugdolóznak és mutogatnak felénk. Nem akartam, hogy botrányba, veszekedésbe fulladjon ez a szép este. Fizettünk és búcsút vettünk a kedves öregektől, akik szlovák szokás szerint nem érték be baráti kézfogással, összecsókoltak, megölelgettek bennünket:

- Üdvözlöd nevében a magyarokat, fiam! Tudják talán még az öreg magyarok, hogy soha semmi bajunk nem volt egymással, s azt is, hogy a szlovák meg a magyar a világ legjobb katonája ...!

A szálloda felé menet is az öregekről beszéltünk:

- Lám, a szlovákok sem egyformák! ... Kár, hogy Árva olyan messze került Magyarországtól, a magyaroktól! ...

Másnap reggel - pontban kilenckor - a csendőrparancsnokság kapuja előtt várt bennünket egy egyenruhás elvtárs – gallynyíró ollóval a kezében:

- Jó reggelt! Maguk a magyar szerkesztő elvtársak?

- Igen, mi vagyunk. Eljöttünk a rózsáért.

A legszebb, legpompásabb szálakat vágattam le vele. Válogatás közben az ablakokra sandítva láttam ott az egyenruhás társait és a polgári alkalmazottakat. Egyikük arcán sem láttam barátságos mosolyt, de valami egészen mást annál inkább! Ezek már nem a tegnapi öregek voltak.

Fél tíze ott voltak a sok-sok piros rózsával a virágüzletben.

- Ügyes ember maga! – fogadott mosolyogva az elárúsító, s míg ő a csokrot kötötte, megtudtam tőle, hogy már egész Kubin arról beszél, hogyan vágatta le egy magyar szerkesztő a csendőrség előtt pompázó rózsákat. Kiderült az is, hogy többen rokonszenveztek velünk, mint a csendőrökkel.

Hiába, Kubin kisváros!

A gyönyörű piros-zöld csokrot alighogy átkötötte a kedves elárúsító egy széles, fehér szalaggal, betoppant a szép szlovák leány is. Vigan csiripelve hozta a nagy csokrot, s egyre azt kérdezgette, hogy valóban címlapon lesz-e a képe? Fogadkoztunk, hogy egészen biztosan, s hogy küldünk neki lapunknak abból a számából néhány példányt. Legyen mit eltenni emlékebe, s mivel eldicsekednie kolléganőinek, barátnőinek, no meg a vőlegényének.

A kolléga is kített magáért, mert – amint arról Pozsonyban meggyőződhettem – valóban szép felvételeket csinált a Hviezdosláv sírjára nagy rózsacsokrot helyező leánykáról. Még a mi „savanyú” főszerkesztőnk is elégedett volt velük, ami igazán nagy szó! ...

Délután két helyre voltunk hivatalosak.

Három órára egy grafikusművésznőhöz, aki szlovákra fordított magyar mese- és ifjúsági könyveket illusztrált nagyon szépen. Bűn lett volna tehát, ha nem ismerkedünk meg vele.

Öt órára pedig egy szlovák költő várt bennünket, akit *Kádár János* saját kezűleg tüntetett ki a magyar irodalom szlovákra fordítása terén elért szép eredményeiért.

A grafikusművésznő és családja régi, kedves ismerősökként fogadott bennünket, s a barátság kedvéért el kellett náluk fogyasztanunk egy – az étterminél finomabb és kiadósabb –

pótebédet. Meleg barátsággal, s hónom alatt egy nekem dedikált, gyönyörűen illusztrált mesekönyvvvel vettünk búcsút tőlük, öt óra előtt néhány perccel ...

Ugyancsak szednünk kellett a lábunkat, hogy le ne késsünk a második találkozórol.

Sűrű hóhullásban érkeztünk meg a költő otthona, egy szépséges szlovák faház elé. Emeletes volt, amilyenről és is álmodoztam egész életemben. Talán mondanom se kell, hogy hiába ... Fotóssommal le is fényképeztettem, de akkor már alkonyodott és így igazán használható képre nem számíthattam.

A költő a kapuban fogadott bennünket, száján egy amolyan kedvesen fanyar mosolygással:

- A pontosság a magyar urak erénye! – mondta, majd hogy gyorsabban mozogjunk befelé, alaposan hátbavágott engem is, meg derék fotóssomat is. Majd magyarra fordítva a szót, így folytatta:

- Már éppen az járt a fejemben, ha nem jöttök, értetek megyek a szállodába ... De azt nem köszöntétek volna meg, amit akkor kaptok – mondta nevetve.

Nem csupán a ház volt szlovák, a szoba, ahová beléptünk, ott minden egyes darab a szlovák népművészet remeke volt! Mintha csak egy rendhagyó, nagyon otthonosan berendezett, élettel telített kis múzeumba léptünk volna be.

Költőnk hagyta, hogy gyönyörködjünk, s amikor már alaposan kibáméskodtuk magunkat, asztalhoz ültetett bennünket.

- Éhesek vagytok, vagy szomjasak? – kérdezte.

- Előbb ettük a második ebédet – nyögte ki fotós kollégám, aki a grafikusművész házaspárnál úgy dugig ette magát, hogy szuszogni is alig tudott.

- Jó, akkor az evést későbbre halasztjuk, de azt hiszem, egyetértünk abban, hogy az ivás halaszthatatlan!

A szekrényből üveget, s poharakat vett elő:

- Úgy illik, hogy kedves magyar barátainknak szlovák nemzeti itallal szolgáljak, kisüsti sligovicával – mondta, és színültig töltötte a decis poharakat. – Nos, fogja meg mindenki keményen a magáét! Az elsőt igyuk találkozásunk örömére, tehát fenéki!

Összekoccantottuk a poharakat és ittunk. Minha folyékony tüzet nyeltem volna, de azért csak megittam. Fotóssom is lenyomta a magáét.

- Most a szlovák-magyar barátságra! – töltötte újra színültig a poharakat.

- Én már nem – szabadkozott a fotóssom.

- Így is jó – egyezett bele vendéglátónk. – Ebből tudom, hogy se szlováknak, se magyaroknak nem vagy jó! Mert a magyar és a szlovák, ha találkozik egymással, háromszor iszik. Először a találkozás örömére, aztán a szlovák-magyar, harmadszor pedig a magyar-szlovák barátságra, még Budapesten is ...!

Most már csak ketten koccintottunk és ittunk. Égetett, de jólesően átmelegített a finom ital. Kissé meg is köhögtem:

- Az anyád, barátom! Meg akarsz mérgezni? – nyögtem ki.

- Dehogy akarlak! Tudd meg, hogy a kisüsti sligovica kis adagban méreg, nagyban viszont a legeslegjobb medicina, főként a szlovák és magyar, de a közös bánat ellen is! – mondta nyomatékkal, s ebből azonnal tudtam, hogy a szovjet megszállásra gondol ...

Valóban jó orvosságnak bizonyult. A harmadik pohár után mindketten rózsaszínben kezdtük látni a világot. Theo meg beszélt, beszélt, hogy alig bírtam jegyzetelni. Elmondta kiket ismer

Magyarországon, kik a barátai, kikkel mulatott és kikkel veszett össze. – Különben, nehogy dicsekvésnek vedd, magyar barátaim gondoskodnak róla, hogy semmiben ne legyen hiányom, gyere velem!

Bevezetett egy nagy-nagy éléskamrába, s volt ott magyar libamáj-konzervtől, csabai kolbászig és Pick-szalámiig minden földi jó, nem is beszélve a legfinomabb magyar borokról, pálinkákról.

Beszélgetés közben már észre sem vettük, mikor váltunk át a szlovákról magyarra, magyarról szlovákra. De akkor és ott talán így is volt ez rendjén ... Aztán megmutatta a Kádár Jánostól kapott kitüntetését, a hozzá tartozó emléklapot a Magyar Népköztársaság pecsétjével. Láthatóan büszke volt rá, én viszont elsomorodtam. Eszembe jutott ötvenhat és az azt követő évek, a meghurcoltatásom ... A költő gyorsan kapcsolcs:

- Neked valami bajod van Kádárral? ... Bocsáss meg, nem tudtam ...

- Kádárral is, a rendszerrel is, meg ötvenhattal ...

Karomra tette kezét:

- Én már eleget fecsegetem, most rajtad a sor! Azt hiszem, barátok lettünk, őszintéke lehetünk egymáshoz. Hidd el, én is megkaptam a magam pofonadagját. De én itt ...

Sokáig, nagyon sokáig beszélgettünk, mint két barát, akik évtizedekig nem találkozhatnak, s végre minden-mindent el akarnak mondani egymásnak ...

Sanyi, a fotósom ebből nem hallott semmit. Fejét karjára hajtva, mélyen aludt.

- Gyere, járjunk egyet! ... Vacsora előtt jót tesz egy kis séta. Legalább kiszellőztetjük a fejünket! – ajánlotta újsütetű barátom.

- Az jó lesz – egyeztem bele. – Sétáljunk el a temetőbe! Még egyszer meg akarom nézi Hviezdoslav sírját, és el akarok búcsúzni tőle.

Karonfogva sétáltunk a temető felé a sűrű hóesésben, a szép fehér árvai estében, vagy inkább már éjszakában, hiszen tizenegy már elmúlt. Mély hóban gázolva jutottunk el a sírhoz. Csokrunkat beborította a hó. Óvatosan felemeltem és letisztítottam róla a havat.

- A szlovákiai magyar kisebbség és a szerkesztőségünk tisztelgése ez a legnagyobb szlovák költőnek, Pavel Országh Hviezdoslav emlékének – mondtam már csaknem teljesen kijózanodva, és vártam a hatást.

A költő egészen közel hajolt a csokorhoz, kimeredt szemmel bámulta, aztán valami fékezhetetlen erejű kacagás tört ki belőle, egy ellenállhatatlan hahota ... S akkor ott, Hviezdoslav sírja fölött, kezemben a magyar nemzeti színekben pompázó csokorral, belőlem is kitört a kacagás. Elismerem, morbid dolog volt ez a temetőben, pontban éljfélkor, a tél fehérségébe vesző éjszakában ... De bennem akkor örökéletűnek vélt gátakat és gátlásokat szakított át, mosott el ez a hahota, s úgy éreztem, több évtized minden haragvását, neheztelését kimosta belőlem. Részletesen elmondtam Theonak a csokor és elhelyezése történetét, mire újra és újra kitört belőle a kacagás.

- Hogy én erről semmit nem tudtam ... Hogy ezt nekem senki nem telefonálta meg – csóválta a fejét.

- Nem, mert ők még nem kapcsoltak ... Se a járási elnök, se a csendőrség! Örülök, te mindjárt kapcsolnál!

- Te kurva magyar! ... te büdös kurva magyar! – nyögte ki a hahota szüneteiben.

Én meg vissza:

- Te kurva tót! ... Te büdös kurva tót! – s közben a kacagás könnyei gördültek végig arcomon.

Amikor végre abba tudtuk hagyni a kacagást, ő kezdte:

- Tehát így álltál bosszút, magyaros bosszút Hviezdoslavon?!

- Nem Hviezdoslavon, hanem Ország Pálon. Talán egy magyar zászlósúr leszármazottján!

- Piros-fehér-zöld csokorral?!

- Meg a benne levő tüskékkel ...

- Kurva magyar vagy te, barátom ... És még mindig haragszol rá? – kérdezte és kezét nyújtott.

- Nem, már nem haragszom rá, testvér. Végleg, örök időkre kibékültem Hviezdoslavval!

- Esküszöl?

- Esküszöm!

Karonfogva mentünk vissza Theo házába, de még mindig Hviezdoslavról beszélgettünk.

- Nézd, ha jobban megkaparjuk a dolgot, kiderül, hogy az Országok ősei, teljes nevükön a Guthi-Ország elődei – Kézai szerint – Gut és Keled, s a svábok földjéről, pontosabban Hohenstauf várából, Péter király idejében vándoroltak be ide. Itt a svábokból teljes nyolcszáz évre magyarok lettek, és nem is akármilyenek. Ki tudja, milyen nációkkal, bizonyára szlovákokkal is keveredett a vérük, s talán ezért szólalt meg százötven évvel ezelőtt a vér szava, lett belőle szlovák költő. Egyikük egészen a nádorságig vitte a XV. században ...

- Tudom, pajtás, ha elkezdénék vizsgálni nagy embereink családfáját, amint ezt néhány esetben már megtettem, nagyon érdekes dolgok derülnének ki – mondtam.

Közben megérkeztünk, Sanyi is fölbredt. Csodálatos illatok lopakodtak be a szobába:

- Ez sztrapacska? A kedvenc szlovák ételem. Sajnos, Pozsonyban már nem tudják jól megcsinálni ...

- Nem is igazi szlovákok azok ott Pozsonyban!

- Ebben egyetértünk! Ne haragudj, én inkább aranyásóknak, sokszor dögkeselyűknek érzem őket ...

- Sokszor találkozom velük én is, s ezért megkülönböztetésül, én ma is büszkén vallom magam tótnak, akár hiszed, akár nem! De erre inni kell! De most a másik tót specialitásból, a borovicskából ...

Belekóstolhattunk hát a borókapálinkába, s közben egy hatalmas szlovák kerámiatálban behozták az éjfél utáni „vacsorát”, a sztrapacskát. Ugyanilyen tálakon a finom, kesernyés juhtúrót, ahogy a szlovákok nevezik, a brindzát, meg a pirított szalonnát ...

- Ez már döfi! – tört ki Sanyiból a lelkesedés, amikor megrakta tányérját. Bevallom, én is pukkadásig ettem magam belőle, mert Theo kijelentette, hogy teljesen ki kell ürítenünk a tálat, ha jót akarunk.

Erre aztán le kellett a sztrapacskát többször is öblíteni, nehogy megártson a mi kényes pozsonyi bendőnknek a zsíros, nehéz étel. Utána vendéglátónkra rájött a dalolhatnék. Egy-más után énekelt nekünk a szép szlovák dalokat, s egyik-másikba mi is betársultunk.

Ki tudja, hányadik pohár után kibökte:

- Van nekem egy nagyon kedves magyar nótám, de ahhoz magyar cigány kellene ...

- Melyik ez a nóta? – kérdeztem.

A *Gyere, Bodri kutyám!* Ismered? Olyan szép, hogy mindjárt sírhatnékom támad, ha csak hallom ...

- Tudod-e, ki a szerzője?

- Azt nem!

- Hát én megmondhatom, neked annál is inkább, mert egy város szülöttei vagyunk, talán ezért nekem is az egyik legkedvesebb nótám. Egy kis zsidó ember a szerzője, *Seress Rezső*, a komáromi kupismama fia. Sok szép magyar nóta és dal szerzője. Az egyik, a *Szomorú vasárnap* világhíres lett ...

- Él még?

- Nem, öngyilkos lett ... Remélem, Jehovája nem haragszik meg rám, ha azt kívánom neki, hogy áldja őt meg a magyarok Istene, mind a két kezével ...

Legalább háromszor elénekeltük a *Gyere, Bodri kutyámat* és ittunk Seress Rezső emlékére. Hajnali négykor pompás korhelylevesel - kolbászos káposztalevesel - vendégelt meg bennünket a költő. Azzal búcsúztunk, hogy tavasszal újra találkozunk.

- Testvér, valóban kibékültél Hviezdoslavval? - kérdezte az utolsó kézsorítás közben.

- Valóban! Ígérem, hogy ezután még nagyobb szeretettel olvasom majd a verseit ...

- Én meg azt ígérem neked, megírom a sírjára tett rózsacsokor történetét, bár nem valószínű, hogy a közeljövőben lehozza valamelyik lapunk ...

Igaz szeretettel öleltük meg egymást. Theo utána még egy kis csomagot nyomott a kezembe. Két könyv volt benne, nekem dedikálva. Az egyik egy szép Hviezdoslav kötet, s benn dedikációja, mely így hangzott: „*Kibéküléstek emlékére, szeretettel ...*” A másik a saját verskötete volt ezzel a dedikációval: „*Egy kurva tót egy kurva magyarnak, testvéri szeretettel ...*”

Így folyt le és így végződött Arvában tett utazásunk ...

Mivel élmény- és jegyzetanyagom volt bőven, a riport – szerintem – csillagos egyesre sikerült, a főnököm viszont alaposan lebaltázott.

- Már megint hülye vagy? Ha ezt így lehozzuk, mindjárt behívnak a fehérházba (a párt-házba)! Micsoda örült ötlet volt az a nemzetiszínű csokor, az a cirkusz a csendőrséggel, meg a járási nemzeti bizottság elnökével? Azonnal írd át!

- Eszembe se jut! Ez így jó, ahogyan van! De ha nem tetszik, húzasd meg!

Dühösen csaptam be magam mögött főszerkesztőm szobájának ajtaját, s mondtam rá mindent, csak éppen jót nem.

Amikor végre megjelent a riportom, alig ismertem rá, de már ez sem lepett meg, hozzászoktam. De a sírja csokrot helyező szép szlovák leány a címlapra került. Így beváltottam a neki, de a költő barátomnak tett ígéretem is.

Valóban kibékültem Pavel Országh Hviezdoslavval!

Hiszen sokkal rosszabb lett volna, ha barátjából, Petőfi Sándorból lesz szlovák költő ... Mert ez is megtörténhetett volna, s akkor mérhetetlenül szegényebb lenne a magyar költészet, ahogyan a szlovák is, Hviezdoslav nélkül. Így mindkét nép gazdagodott, ráadásul a világirodalom is!

200 Ft

palócföld

LÓRI